

Komparativna analiza pristranosti u izvještavanju o Agrokoru u aferi "Hotmail" na HTV-u i Novoj TV

Buljan, Petra

Master's thesis / Diplomski rad

2018

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, The Faculty of Political Science / Sveučilište u Zagrebu, Fakultet političkih znanosti**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:114:885982>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-24**

Repository / Repozitorij:

[FPSZG repository - master's thesis of students of political science and journalism / postgraduate specialist studies / dissertations](#)

Sveučilište u Zagrebu
Fakultet političkih znanosti
Diplomski studij novinarstva

Petra Buljan

KOMPARATIVNA ANALIZA PRISTRANOSTI U IZVJEŠTAVANJU O AGROKORU
U AFERI "HOTMAIL" NA HTV-U I NOVOJ TV

DIPLOMSKI RAD

Zagreb, 2018.

Sveučilište u Zagrebu
Fakultet političkih znanosti
Diplomski studij novinarstva

KOMPARATIVNA ANALIZA PRISTRANOSTI U IZVJEŠTAVANJU O AGROKORU
U AFERI "HOTMAIL" NA HTV-U I NOVOJ TV

DIPLOMSKI RAD

Mentor: izv.prof. dr. sc. Nebojša Blanuša

Studentica: Petra Buljan

Zagreb, 2018.

Izjava o autorstvu

Izjavljujem da sam diplomski rad “Komparativna analiza pristranosti u izvještavanju o Agrokoru u aferi „Hotmail“ na HTV-u i Novoj TV”, koji sam predala na ocjenu mentoru izv. prof. dr. sc. Nebojši Blanuši, napisala samostalno i da je u potpunosti riječ o mojem autorskom radu. Također, izjavljujem da dotični rad nije objavljen ni korišten u svrhe ispunjenja nastavnih obaveza na ovom ili nekom drugom učilištu, te da na temelju njega nisam stekla ECTS-bodove.

Nadalje, izjavljujem da sam u radu poštivala etička pravila znanstvenog i akademskog rada, a posebno članke 16-19. Etičkoga kodeksa Sveučilišta u Zagrebu.

Petra Buljan

Sadržaj

Uvod

Agrokor, najveći konzorcij u regiji, i njegov bivši vlasnik, Ivica Todorić, najbogatiji biznismen, godinama su zbog svoje moći za medije bili nedodirljivi. Stupce novina punili su uglavnom tabloidnim temama i luksuznim stilom života, sve do ožujka 2017. godine kada je otkriveno da Agrokor financijski jako loše stoji.

Sve što se počelo događati nakon tog 14. ožujka, kada Vlada prema medijima šalje priopćenje, eskaliralo je brojnim kaznenim prijavama sudu – prijavljivali su se političari međusobno, ekonomski stručnjaci su dizali kaznene prijave protiv Ivica Todorića, a u trenucima završavanja ovog rada sam Todorić najavljuje dizanje kaznene prijave protiv premijera Andreja Plenkovića. Sudski epilog ćemo u Hrvatskoj vjerojatno čekati još godinama, ali zato političke reperkusije afere osjećamo na dnevnoj bazi. Vladajuća koalicija je nekoliko puta bila ozbiljno ugrožena – u slučaju njenog pada Hrvatska bi se našla pred novim izborima. Ministrica gospodarstva i bivša potpredsjednica Vlade Martina Dalić je dala ostavku zbog privatne mail korespondencije koja je procurila u javnost, a oporba je u Saboru nekoliko puta tražila opoziv i navedene, sada već bivše ministrice, kao i ministra financija Zdravka Marića. Povjerenstvo za spriječavanje sukoba interesa otvorilo je nekoliko postupaka, između ostalog protiv ministra financija, bivše ministrice gospodarstva, ministra unutarnjih poslova, a razmatraju i otvaranje novog postupka protiv premijera Plenkovića.

Jedan od ključnih trenutaka čitave afere je sigurno jedan njen dio simbolično nazvan afera „Hotmail“, koju otkriva novinar Index.hr-a Ilko Ćimić. On u nizu tekstova donosi e-mail prepisku tzv. grupe Borg. Afera je nazvana prema servisu putem kojeg su sudionici afere, među kojima je ključna bivša ministrica gospodarstva Martina Dalić, razmjenjivali svoje poruke. Afera je ministricu naposljetku stajala fotelje ministrice i potpredsjednice Vlade. U ovom radu metodom analize diskursa pokušat ćemo usporediti kako i na koji način se o aferi “Hotmail” izvještavalo na Hrvatskoj televiziji koja je u funkciji javnog servisa, a kako na Novoj TV, koja je po gledanosti vodeća komercijalna televizija, ali i televizija uopće u Hrvatskoj. Pokušat ćemo saznati je li ijedna od te dvije televizije bila pod političkim utjecajem i jesu li slali drugačiju poruku javnosti obzirom na tonske inserte i sliku koju su koristili. Obratit ćemo pažnju na način na koji masovni mediji komuniciraju, ali i utječu na publike. Autorica rada sudjeluje u radu informativnog programa Nove TV zbog čega ima bolji uvid u način kreiranja i odabira vijesti kao i način funkcioniranja redakcije, ali isto tako otvara mogućnost za subjektivnost. U ovom radu držim se etičkih postulata znanstvenog istraživanja, a sve svoje tvrdnje pokušat ću argumentirano objasniti.

Utjecaj medija

Budući da ćemo istraživati kako su mediji komunicirali o aferi Hotmail, to znači da ćemo istraživati dio masovne komunikacije – od komunikatora prema gledateljima koji su brojni. Masovnu komunikaciju definiramo kao oblik komunikacije koji se posreduje disperzivnoj publici putem javnih izjava. U tom slučaju primatelji poruke nisu ograničeni brojem, oni nisu individualno definirani. Poruka se prema njima prenosi tehničkim sredstvima odnosno medijima i to indirektno. To znači da među komunikacijskim partnerima postoji prostorna, vremenska ili prostorno-vremenska distanca, a komunikacija je jednostrana - zna se tko poruku odašilje, a tko ju prima (Maletzke 1963: 32, cit. prema Kunczik i Zipfel, 2006: 24).

U samom procesu masovne komunikacije najbitniji je sadržaj koji je namijenjen pretežno kratkoročnoj upotrebi – cilj vijesti je da informira javnost o onom što se zbivalo taj dan. Taj sadržaj se proizvodi u formalnim organizacijama - u ovom slučaju u redakcijama koje su zakonski regulirane – jedna televizija je javna, a druga komercijalna. U proizvodnji programa obje se služe visoko razvijenim tehnologijama – sofisticirani softveri, kompjuteri, kamere, mikrofoni, bubice i ostala audio i video oprema. Sadržaj se proizvodi uz pomoć različitih tehnika, dostupan je istodobno mnoštvu ljudi odnosno publici, a ta publika je za autora-komunikatora anonimna. Sadržaj je dostupan u javnom prostoru, namijenjen je javnosti, a proizvodi se u pravilnim periodima (Kunczik i Zipfel, 2006: 24). Svoju središnju informativnu emisiju i HTV i Nova TV emitiraju svaki dan u isto vrijeme već duži niz godina.

Kada novinar iskomunicira određenu vijest prema publici, postavlja se pitanje utječe li ona i kako na primatelja, odnosno koje medijske efekte ona ima. Medijski efekti tema su brojnih istraživanja kroz povijest. Četiri su glavna paradigmatiska pristupa istraživanju o masovnim medijima i masovnoj komunikaciji:

- 1) dominantna (izvorna) paradigma o ograničenim efektima;
- 2) kritička paradigma (mediji nam govore o čemu da ne mislimo);
- 3) institucionalna paradigma (mediji nam govore što da mislimo);
- 4) tehnološka/medijska paradigma (mediji definiraju kako mislimo) (Katz, 1987 cit. prema Peruško: 2008).

Mi ćemo detaljnije razmotriti institucionalnu paradigmu. Nju Katz naziva još i političkom ili kognitivnom. Ona promatra ulogu medija kao prenositelja informacija u političkom sustavu (Katz, 1987: 28 cit. prema Peruško: 2008). Istraživanja u toj tradiciji promatraju moć i utjecaj medija kroz njihovu mogućnost da definiraju teme za javnu raspravu (agenda setting), daju prednost nekim temama nad drugima (priming) i da stvaranjem okvira za interpretaciju

dogadaja i procesa utječu na njihovo razumijevanje te prihvaćanje ili odbijanje (udešavanje)” (Weaver, 2007 cit. prema Peruško: 2008).

Izbor onoga o čemu će se u javnosti govoriti određen dan i što će biti prinešeno pažnji javnosti nije slučajan. Teme koje se određeni dan nađu na dnevnom redu medija, dok neke druge nisu, komunikolozi objašnjavaju teorijom agenda settinga ili teorijom postavljanja agende. Ona kaže da mediji određuju dnevni red tako što učestalošću informiranja, opsegom i opremom neke teme prikazuju važnijima, a čim mediji nešto prikazuju važnijima to utječe na ono o čemu ljudi misle. Ipak, teorija postavljanja agende smatra da mediji ne mogu utjecati na to ŠTO o nečemu ljudi misle, nego samo o ČEMU razmišljaju.

Modele utjecaja medija na publiku u svojoj su studiji 1977. godine predstavili McCombs i Shaw:

1. model «awareness»: što mediji više tematiziraju neki sadržaj u medijima, on izaziva veću pozornost. Zanimanje javnosti za slučaj Agrokora nije bio jednak tog 14. ožujka kada Vlada u večernjim satima šalje priopćenje u usporedbi s interesom javnosti nakon višemjesečnog izvještavanja o istoj temi.

2. model «salience»: mediji različite teme različito ističu i obzirom na njihovu zastupljenost u javnosti, primatelji ih drže više ili manje važnima. Primjer na koji televizija povremeno istakne temu su tzv. bumperi, stavljanje vijesti u teasere i headline (najavu emisije) ili ih istakne na neko od prvih mjesta emisije. Takve se teme često obrađuju iz više različitih aspekata, poput Agrokora o kojem se izvještavalo iz gospodarskih do političkih aspekata, a osim priloga, emitiraju se i na njih vežu intervjui.

3. model «priorities»: isticanje tema u medijskom informiranju ne djeluje samo na opću procjenu važnosti neke teme među primateljima, nego se i u određenoj mjeri zrcalno odražava u redosljedu važnosti tema kako ih vidi stanovništvo (Kunczik i Zipfel, 2006: 198).

Kunczik i Zipfel (2006: 201) navode da su istraživanja uglavnom pokazala da je postavljanje agende jače u tiskanim medijima nego na televiziji, što su objasnili sposobnošću novina da bolje istaknu vijesti, a i čitatelji novina se tiskanim medijem mogu koristiti intenzivnije i individualnije. Takva agenda u tisku, prema McCombsu (u Kunczik i Zipfel, 2006: 201) ima dugoročniji efekt, a televizijski efekt naziva kratkoročnim „efektom reflektora“. „I dok tisak određuje načelnu agendu publike, utjecaj televizije svodi se na to da glavne teme agende aranžira na nov način. U novijim studijama ipak se sve češće upozorava da je pojačan efekt postavljanja agende i kod televizije, što Brosius (1994a, 273) objašnjava promijenjenim ponašanjem stanovništva u informiranju “ (Kunczik i Zipfel, 2006: 201).

Isto bi se moglo primjeniti i na Hrvatsku budući da televizija ima mnogo veću publiku nego li tisak ima nakladu. Kada je riječ o temama koje je najlakše staviti na agendu odnosno dnevni plan, najbolje prolaze one koje su negativne, jasnog sadržaja, nametljivosti, utječu i konkurentske teme, svježina tema, vremenskom odmaku od predstavljanja i prihvaćanja teme kod recipijenata i intenzivnosti informiranja o toj temi (Kunczik i Zipfel, 2006: 202).

Možemo slobodno tvrditi da je Agrokora kao tema bio negativnog prizvuka, jasnog sadržaja i vrlo razumljivih posljedica po narod (slom gospodarstva koji su političari isticali kao opasnost). Konstantno je dolazilo do novih obrata i preokreta pa je tema konstantno bivala osvježena, javnost je intenzivno bila informirana o temi, a sve konkurentske teme su uglavnom bile manje važne pokraj Agrokora, posebice jer se u gospodarski dio priče uplela i politika.

Nakon postavljanja teme, na sljedećoj razini dolazi do „istraživanja medijskog potencijala postavljanja agende s obzirom na pojedine tematske attribute“ (Kunczik i Zipfel, 2006: 203). To znači da agenda setting obuhvaća framing. Framing se na hrvatski prevodi kao uokviravanje, a teorija tvrdi da se „prijašnja iskustva memoriraju i koriste kao okvir unutar kojeg se interpretiraju kasnija iskustva“. Točnije, novinari u svojoj svijesti imaju nekakve interpretacijske okvire koji su već ustaljeni i po kojima biraju teme. Taj proces može biti svjestan, ali i nesvjestan. Zbog toga se postavlja pitanje objektivnosti vijesti koje dolaze na dnevnu agendu (Kunczik i Zipfel, 2006: 147-150).

„Četiri su mjesta na kojima «frames» zadiru u proces odabira vijesti. Oni određuju:

1. koja će zbivanja novinar shvatiti kao događaj;
2. koje će aspekte nekog događaja odabrati za izvješćivanje;
3. u koji će tematski kontekst taj događaj smjestiti i
4. kako će odrediti vrijednost vijesti događaja“ (Brosius i Eps, 1995: 169 cit. prema

Kunczik i Zipfel, 2006: 148).

U slučaju Agrokora, vrijednost zbivanja je potvrdila Vlada svojim priopćenjem. Tematski i kontekstualno, riječ je o privatizacijskom i gospodarskom kriminalu, a aspekt izvještavanja se mijenjao od dana do dana – ovisno o tom što se u trenutku događalo. Izvještavalo se o političkom aspektu i reperkusijama na vladajuću koaliciju, pravosudni aspekt se ticao postizanja nagodbe i procesa postizanja nagodbe, gospodarski se govori o slomu gospodarstva jedne države i utjecaju na ekonomiju regije obzirom na rasprostranjenost koncerna, a u konačnici sve se tiče radnih mjesta, obitelji radnika i samih radnika kojih je oko 60 000.

I konačno, kada je riječ o udešavanju kao konceptu, Kunczik i Zipfel (2006: 205) tvrde da informacije medija ostaju u svijesti gledatelja, odnosno recipijenta poruke koja je

komunicirana. Sa svakim novim spominjanjem teme, u sjećanju krajnjeg gledatelja se aktiviraju informacije koje su usvojene prije.

To bi značilo da će na formiranje mišljenja gledatelja o nekom dijelu afere ili nekom od aktera afere Agrokor utjecati sve ono što je recipijent, u ovom slučaju gledatelj, usvojio do tog trenutka.

Profesionalno izvještavanje

Što je vijest?

Definicija vijesti mijenja se kroz godine. Tena Perišin (2010: 100) kaže da „ono što je danas vijest, ne bi postala vijest prije dvadesetak, tridesetak godina. Što je danas važno i zanimljivo, možda bi prije tridesetak godina bilo odbačeno bez oklijevanja.“ Kao i definicija vijesti, kroz vrijeme se mijenjao i način obrade te vijesti. Možemo slobodno reći da ista vijest nije jednako obrađena danas i prije tridesetak godina. Današnje vijesti tako postaju brže dostupne, ali su i mogućnosti obrađivanja jedne informacije za različite medije, na različit način, mnogo veće.

Vijest možemo definirati i kao „doživljaj stvarnosti prikupljen u vrlo kratkom vremenu i pod teškim okolnostima“ (De Fleur i Dennis, 1987: 312 cit. prema Perišin, 2010: 101). Tena Perišin (2010: 100) objašnjava da bi „to značilo da vijest nije temeljita razrada svih činjenica o događaju koji se zbio nekog određenog dana, nego je vrlo selektivna i često neprecizna verzija važnog događaja, nasumce, u vremenskom tjesnacu, prikupljenih podataka“.

Podatke koje svaka vijest treba sadržavati definirao je Harold Lasswell i danas je poznat kao 5W. Vijest bi tako trebala odgovarati na pet osnovnih pitanja:

1. Tko?
2. Kaže što?
3. Na kojem kanalu?
4. Komu?
5. I s kojim uspjehom? (Communication theory, 2018)

U maloj državi poput Hrvatske, koja je zbog svoje veličine zapravo malo medijsko tržište, shvatljivo je što središnje informativne emisije imaju više-manje sličan sadržaj – posebno kada je riječ o onom gornjem dijelu emisije, u kojem standardno dolaze najvažnije informacije dana. Sva događanja oko Agrokora su također uvijek bila u vrhu tih emisija, a razlike među načinima izvještavanja se sigurno djelomično mogu pripisati vremenskom tjesnacu, ali i tehnološkim mogućnostima, kao i kapacitetima novinara koji vijesti obrađuje, a onda i urednika koji ih odobravaju.

Ipak, bez obzira na te razlike, svi novinari bi se trebali držati određenih pravila etike. Kako bi uopće mogli raditi svoj posao, Stjepan Malović i Gordana Vilović kažu da je potrebno novinarima osigurati slobodu izražavanja, pluralitet vlasništva, strogo razlikovanje novinarskog i oglasnog priloga, a uređivačka selekcija bi se trebala temeljiti na vrijednosti vijesti (Vilović i Malović, 2004) .

Kada se ne držimo tih pravila, dolazi do etičkih prijepora. Missouri grupa navodi da etički prijepori proizlaze iz sedam kategorija:

- 1) plagijat,
- 2) dodatno plaćanje novinarske struke,
- 3) sukob interesa,
- 4) namjerno zadržavanje nekih informacija,
- 5) varanje,
- 6) napad na privatnost,
- 7) aktivno sudjelovanje u događaju o kojem se izvještava (Vilović i Malović, 2004).

Kako bi se izbjegle takve situacije, novinari se trebaju držati određenih pravila. Ona su često ispisana u statutima raznih organizacija, a za novinare u Hrvatskoj vrijedi Kodeks časti hrvatskih novinara. On navodi da je novinar „u svim novinarskim priložima, pa tako i u komentarima i polemikama, dužan poštovati etiku javne riječi i kulturu dijaloga te uvažavati čast, ugled i dostojanstvo osoba ili skupina s kojima polemizira. Kada izvještava o temama o kojima postoje različita relevantna stajališta, a posebice kada se iznose optužujući navodi, novinar nastoji sva ta stajališta predstaviti javnosti“ (HND, 2016).

Većina tih pravila pisana je uglavnom za tiskane medije i odnosi se na sadržajnu stranu vijesti. Ipak, u televiziji, koju ćemo u ovom radu istraživati, bitan dio informacije nosi i slika.

Tena Perišin (2010: 102) kaže da je televizija „upravo zbog vizualne sastavnice nerijetko podložna veoma oštroj kritici, onoj koja televiziju smatra površnom. Dati informaciju na televiziji, znači prije svega dati sliku pa se uvijek postavlja pitanje biraju li se televizijske vijesti prema atraktivnosti slike ili prema njezinoj relevantnosti.“

Držati se etičnih i moralnih načela u novinarstvu je bitno upravo zbog utjecaja medija. Vesna Alaburić kaže da je funkcija medija da budu u službi isključivo javnog interesa i općeg dobra. Oni u „ulozi tzv. javnog psa čuvara oblikuju i odražavaju javno mnijenje i bude kritičku javnost, razotkrivajući različite nedemokratske i nezakonite postupke pojedinaca i grupa, vlada, zakonodavnih ili pravosudnih organa, te ukazujući na pojave korupcije, nepotizma i zlorabe političke moći i vlasti, kao i kršenja ustavom i zakonima zajamčenih ljudskih prava i sloboda“ (Alaburić, 2003:11).

Obrada televizijske vijest

U slučaju izrade televizijske vijesti novinar, urednik i montažer donose odluke što e biti uvršteno, a što izbačeno. Na vijest utječe i kut snimanja, kompozicija kadra, odabir scena – u slici možemo prikazati Ivicu Todorića kako odmara na svojim imanjima, a možemo ga prikazati i dok radi. Raskol se javlja ako snimljeno ne prikazuje stvarnost ili ako se želi stvoriti iskrivljen dojam. Treba spomenuti i da se ljudi ponašaju drugačije pred kamerama i bez njih, iako su političari i biznismeni poput Ivice Todorića naviknutiji na kamere od prosječnog čovjeka. Kada je riječ o sadržaju televizijske vijesti, bitno je napomenuti da se televizija ne koristi istom količinom informacija kao i novine. Gledatelj televizijsku vijest čuje u stvarnom vremenu i nema ju mogućnost premotati u programu uživo, zato ona mora biti razumljiva i jednostavna. Zato novinari manje zalaze u pojedinosti. Zvonko Letica kaže da gledatelj ne zna koliko je novinar imao vremena i tehničkih mogućnosti na raspolaganju – ako je rezultat loš, za to mogu biti krivi odabir riječi, riječ na krivom mjestu, previše informacija u prekratkome roku, riječi koje se ne slažu s kadrovima zbog čega gledatelji gube nit. Zato je televizijski novinar dužan pisati i govoriti kako bi olakšao komunikaciju jer ju on priprema i za uho i za oko. U izradi jedne takve vijesti novinar se koristi i tonskim isječcima koji moraju imati smisao i uklapati se u sadržaj. Izborom tona novinar može iznimno utjecati na vijest i ono što želi istaknuti. Nije poželjno birati dijelove koji su suhoparni i dosadni i gdje sugovornik nešto objašnjava jer se to uvijek može napraviti i u novinarskom OFF-u. Tonski insert bi trebao davati neku dodatnu vrijednost. Takva se snimljena tonska izjava ne može preraditi pa novinar čitav tekst uglavnom oblikuje i prilagođava tako da uvodi i povezuje tonske isječke i tako stvara osmišljenu i povezanu cjelinu (Letica, 2003: 97-103).

Oblici televizijskog izražavanja

Televizijske vijesti zbog svojih specifičnosti su žanr za sebe. Lako ih je razlikovati u programu, najavljuju se posebnom špicom, imaju prepoznatljiv kadar i voditelje u njemu, čitav paket grafičkih rješenja (od potpisa u emisiji do grafika). Također, karakteristično je da se voditelj obraća direktno gledatelju uz pomoć blesimetra. Televizijske vijesti kao žanr, odnosno emisija, podsastoje se od vijesti koje su prezentirane u različitim oblicima: javljanje uživo, čitana vijest, vijest s tonskim insertom, izvještaj, intervju, prilog (Perišin, 2010: 103-105).

Najkraća od njih i najčešća u informativnim emisijama tijekom dana je čitana vijest, poznata i kao čitanac. Vijest je to čiji tekst traje oko 30 sekundi, a izgovara ga voditelj u

studiju. Dio njega, umjesto kadra u studiju, pokriva smontirana slika znana kao filaž ili grafika. Od priloga se razlikuje po tome što prilog podrazumijeva u montaži prethodno montiranu sliku s novinarevim komentarom, odnosno OFF-om, a čitanu vijest voditelj čita u studiju.

Više takvih vijesti, smontiranih u cjelinu kao prilog nazivamo pregledom vijesti (newsflash). Uobičajena je forma u Dnevniku HTV-a u sportu, ali i pregledu vijesti iz svijeta koji uglavnom priprema jedan novinar. U Dnevniku Nove TV on se koristi isključivo u rubrici Tjedni pregled koja se emitira na samom kraju središnje informativne emisije nedjeljom i koju uređuju naizmjenice Ivana Pezo Moskaljov i Ivana Petrović.

Kada osnovnu vijest dopunimo s više podataka o tome kako se i kada nešto zbilo ili dodatnim podacima o sudionicima događaja ili nekom drugom pojedinošću, dobivamo vrstu novinarskog izraza koju nazivamo izvještaj. Za razliku od vijesti koja je usredotočena na ishod zbivanja, izvještaj prikazuje razvoj događaja i kontekst. Na početku izvještaja donosi se najsvježija informacija i to obično u prezentu ili futuru. U prvom dijelu se odgovara i na jedno ili dva od 5W. Letica kaže da je izvještaj zapravo proširena vijest s više podataka i bogatija u mogućim oblicima novinarskog izraza (Letica, 2003: 231).

Najzahtjevniji žanr u TV novinarstvu je reportaža. Ona je smještena negdje između TV novinarstva i dokumentarnog filma, ali nije pretjerano česta u informativnim emisija. Pojam „reportaža“ dolazi od latinskog pojma *reportare* koji znači prikupiti. To je novinarska vrsta koja prepričava prostorno i vremenski ograničenu priču koju odlikuje izvrstan stil. Reporter priču pripovijeda iz perspektive svjedoka kako bi gledatelju približio informacije i omogućio da i sam proživi opisane događaje. Ona može imati i osobnu notu i biti bilo koje teme. Novinaru je dopušteno dopuniti činjenice dojmovima koje je stekao na mjestu događaja, ali bez vrednovanja i komentara.

Negdje između izvještaja i kraće reportaže u televizijskom novinarstvu nalazi se *feature* – prilog koji traje od jedne do tri minute. Tema *featurea* su zanimljive osobe, dosad nepoznate javnosti kojima novinar želi informirati, zabaviti, ali i probuditi empatiju kod gledatelja.

Jedna od glavnih karakteristika televizije od samih njenih početaka je javljanje uživo. Forma je to koja omogućava izravan prijenos. Zadatak novinara jest da stane pred kameru te gledatelju prenese događanje koje traje ili se dogodilo te da najnovije informacije uvede u priču kroz činjenice, kontekst i atmosferu s mjesta događaja. U javljanje uživo može se pozvati i sugovornika, stručnjaka za određeno područje, očevica ili sudionika nekog događaja od kojeg novinar pokušava dobiti objašnjenje ili nove detalje.

Kada se takav gost pozove u studio, riječ je o intervjuu. Koristi se kako bi se na neku temu stavio naglasak jer se radi o jako bitnom događaju. Traje i do više minuta – u središnjim informativnim emisijama, kad se intervjuira premijera ili važnog ministra, intervjui traju i do 15 minuta. Često im prethodi izvještaj ili tematski prilog na određenu temu. Voditelj također može razgovarati s gostom koji se nalazi na drugoj lokaciji posredstvom satelita, linka itd., što se u žargonu zove duple (Letica, 2003: 97-103).

I feature i izvještaj i reportaža se sastoje od nekih dijelova. Dva najbitnija su off i tonksi isječak, pri čemu off predstavlja “dio novinarskoga priloga koji čita spiker ili novinar, a koji se za razliku od ambijentalnoga zvuka čita nakon povratka s terena, u tonskom studiju (“sinkronizaciji”) i u montaži usklađuje sa slikom” (HRT, 2016).

U offu novinar uglavnom objašnjava neke podatke, donosi neke informacije i najavljuju tonksi isječak koji slijedi. Tonski isječak je “obično montirana izjava sugovornika, neki znakovit isječak razgovora ili izjave snimljene na terenu (engl. soundbite), za razliku od popratnoga zvuka, tzv. IT tona” (HRT, 2016).

Problem koji televizijski novinari često imaju jest nagovoriti sugovornika da zapravo nešto kaže ispred kamere. Često se i različite institucije (tvrtke, sudovi, ministarstva) oglašavaju priopćenjem. U tom slučaju televizijski novinari koriste telop, grafika koja je zapravo prikaz ispisa jednog dijela teksta, a kojeg onda netko sinkronizira i spoji u montaži.

Komercijalna i javna televizija

Na području Republike Hrvatske emitiraju tri televizije s nacionalnom koncesijom. Jedna od njih jest javni servis HRT, a druge dvije su komercijalnog tipa – Nova TV i RTL.

HRT

Rad javne televizije u Hrvatskoj uređen je Zakonom o Hrvatskoj radioteleviziji. „U svom djelovanju HRT promiče javne vrijednosti i interese, uvažava interese javnosti te za svoje djelovanje odgovara javnosti. Djelatnost HRT-a je proizvodnja radijskog, audiovizualnog i multimedijskog programa, glazbena proizvodnja, pružanje audio i audiovizualnih medijskih usluga, multimedijskih usluga i usluga elektroničkih publikacija kao javnih usluga “ (Hrvatski sabor, 2017). Osim njih, HRT se bavi i djelatnostima iz komercijalnog sektora, pa tako prodaje oglasni prostor, program, iznajmljuje tehničke kapacitete i slično. Ipak, glavni način financiranja, koji je prvenstvena i najveća razlika komercijalne i javne televizije je što je osnivač javne televizije Republika Hrvatska, a osnivačka prava ostvaruje Vlada Republike Hrvatske. Osim prihoda iz komercijalnih djelatnosti, HRT se financira i mjesečnom pristojbom koju je dužna plaćati svaka osoba koja posjeduje prijemnik, a živi na prostoru koji je pokriven signalom. Republika Hrvatska dužna je osigurati HRT-u samostalno i neovisno financiranje, a Hrvatska radiotelevizija je, navodi zakon, „ neovisna o bilo kakvom političkom utjecaju i pritiscima promicatelja komercijalnih interesa“ (Hrvatski sabor, 2017).

Leksikon radija i televizije, čiji je jedan od izdavača HRT, navodi da je do 1995. godine HRT imao obilježja državne televizije. Isti leksikon državnu televiziju definira kao „organizaciju pod izravnim uredničkim nadzorom izvršne državne vlasti. Drži se obilježjem totalitarnih i nedemokratskih režima, a najvažnija joj je funkcija biti ideološko-propagandno oruđe državne politike. Zakonom o HRT-u iz lipnja 1990. uspostavljeno je Vijeće HRT-a, u kojem su od 19 članova, njih čak 15 bili saborski zastupnici. Pretvaranje HRT-a iz državne u javnu radioteleviziju ostvareno je Zakonom o HRT-u iz veljače 2001. Otad ni jednoga vijećnika ne imenuje izravno niti državna vlast niti političke stranke“ (Galić, 2016: 111).

Ipak, puno je prostora za politički utjecaj i u sadašnjem izboru glavnih tijela HRT-a. HRT-om upravljaju sljedeća tijela: „Glavni ravnatelj HRT-a, Ravnateljstvo HRT-a, Nadzorni odbor HRT-a i Programsko vijeće HRT-a“ (Hrvatski sabor, 2017).

Već glavnog ravnatelja imenuje i razrješava Hrvatski sabor na mandat od pet godina većinom glasova svih zastupnika, a na prijedlog Nadzornog odbora. Nadzorni odbor sastoji se od pet članova, četvero od njih također bira Hrvatski sabor na temelju javnog natječaja koji

provodi Odbor za informiranje, informatizaciju i medije Hrvatskoga sabora, dok je jedan predstavnik zaposlenika. Vijeće HRT-a se sastoji od 11 članova, a većinu njih – točnije devet, bira također Hrvatski sabor. „Izbor članova Vijeća HRT-a Hrvatski sabor obavlja na temelju javnog poziva koji objavljuje i provodi Odbor za informiranje, informatizaciju i medije Hrvatskoga sabora“ (Hrvatski sabor, 2017). Druga dva člana također biraju zaposlenici HRT-a (Hrvatski sabor, 2017).

Odbor za informiranje, informatizaciju i medije Hrvatskog sabora jest radno tijelo Hrvatskog sabora. Njegove članove bira Sabor direktno i to iz reda saborskih zastupnika (Hrvatski sabor, 2013).

Nova TV

S druge strane, Nova TV je bila prva komercijalna postaja u Hrvatskoj s nacionalnom koncesijom. Emitirati je počela 2000. godine. U prve četiri godine postojanja emitirala je „uglavnom komercijalne zabavne sadržaje s minimalnim udjelom informativnoga programa“ (Galić, 2016: 356). Te godine vlasništvo Nove TV preuzima grupa CME, „vodeća medijska grupacija u centralnoj i istočnoj Europi“ (Nova TV, 2018).

Slijedi niz prelazaka novinara i urednika, među kojima i Iva Gačić koja postaje direktorica informativnog programa. Na toj funkciji ostaje do 2015., kada njeno mjesto preuzima Ksenija Kardum. „Središnja informativna emisija Dnevnik emitira se od 2005. i otad bilježi rast gledanosti, te je od 2011. kontinuirano najgledanija dnevna informativna emisija“ (Galić, 2016: 356). Kao dio informativnog programa Nova TV emitira i tjedni magazin Provjereno, koji također postaje najgledanija emisija tog žanra (Galić, 2016: 356).

Nova TV emitira i Vijesti u 14, Vijesti u 17 sati te Večernje vijesti. Kao komercijalna televizija Nova TV je „tvrtka koja TV djelatnost obavlja radi dobiti. Kako pritom koristi opće dobro (radiotelevizijske frekvencije) i kako programi utječu na javno mnijenje, poduzetnička se sloboda djelomice ograničuje državnim propisima i podvrgava nadzoru posebnih neovisnih tijela“ (Galić, 2016: 412). Budući da su joj naknade od oglašavanja glavni izvor prihoda, logično je za pretpostaviti da su i komercijalne televizije izložene pritisku oglašivača.

Novu TV 31. srpnja 2018., nakon obavljene prodaje, preuzela je United grupa koja u svom vlasništvu između ostalog ima i N1 televiziju.

O Agrokoru

Agrokor je jedan od najpoznatijih hrvatskih koncerna. Kako navode na svojoj stranici, osnovan je 1976. godine, najveća je hrvatska privatna kompanija i jedna od najjačih kompanija u jugoistočnoj Europi. Osnovao ju je Ante Todorčić, otac Ivice Todorčića. U bivšoj državi obnašao je mnoge državne funkcije, pa i onu saborskog zastupnika. Između ostalog bio je i direktor tvrtke Agrokombinat – pod njegovim vodstvom 1971. godine Agrokombinat je 21. tvrtka po veličini u Jugoslaviji (Juričan i Tivon, 2016). Iste godine Ante Todorčić optužen je za kontrarevolucionarne djelatnosti, odnosno gospodarski kriminal. U zatvoru je proveo četiri i pol godine. Za vrijeme izdržavanja kazne, odlučuje da će se po izlasku iz zatvora baviti cvijećem. Biznis konačno pokreće 1976. godine. Otvara privatnu tvrtku za proizvodnju cvijeća i cvjetnih sadnica. Nakon početka poslovanja, kroz godinu dana, poslovanje šire i na uvoz i izvoz žitarica, uljarica, voća i povrća, a sve prati značajan porast prometa i profita. U sljedećem desetljeću postojanja kupuju i tvornicu za preradu soje u Zadru, ulaze u građevinsku djelatnost, a konačno 1989. registriraju dioničko društvo Agrokor. Kroz nekoliko godina stječu vlasničke udjele u Ledu, Bobisu, Solani Pag, Konzumu, Zvijezdi, DIP Turopolju, počinju ponovno proizvoditi Jamnicu, moderniziraju pogone i otvaraju prvi Super Konzum – bez građevinske dozvole. Agrokor kao koncern registriraju 1995. godine. Tijekom godina ulažu i kupuju brojne tvrtke u regiji, šire poslovanje, uspješno podižu, ali i vraćaju postojeće kredite. Brojna navedena preuzimanja prate i informacije o kršenju zakona. 2014. zaključuju kupnju Mercatora – pothvat u kojem će mnogi kasnije vidjeti razloge neodrživosti poslovanja kompanije. U prikazu povijesti poslovanja na web stranici tvrtke nigdje se ne navode problemi, pad poslovanja ili poslovanje u minusu. Tek za 2017. godinu stoji:

„Nakon što je Trgovački sud u Zagrebu obavijestio Vladu i Ministarstvo gospodarstva, poduzetništva i obrta o zahtjevu Agrokor koncerna za pokretanje postupka izvanredne uprave nad navedenim dužnikom i nad svim njegovim ovisnim i povezanim društvima, Vlada je za izvanrednog povjerenika predložila Antu Ramljaka“ (Agrokor, 2017).

Na službenoj stranici navode i da posluju s konsolidiranim ukupnim prihodom od 49 milijardi kuna, a koncern Agrokor zapošljava gotovo 60 000 zaposlenika u ukupno 28 kompanija.

Treba reći da, unatoč sada sigurnom skrivanju i lažiranju podataka o pozitivnom i izvrsnom poslovanju koncerna, u javnosti se godinama špekuliralo u pravom stanju u koncernu. Agrokor, sada je to očito, nije poslovaao po zakonu. Agencija za tržišno natjecanje 4. veljače 2003. godine donosi rješenje kojim Konzumu zabranjuje daljnje širenje – navode da postupci i ponašanje Konzuma sada ozbiljno ugrožavaju slobodno tržišno natjecanje. 12.

veljače Agencija za tržišno natjecanje odluku ukida, a Konzum, pa s njim i Agrokor, nastavljaju se neometano širiti. Za usporedbu, 2015. godine prihodi državnog proračuna Republike Hrvatske iznosili su 109 milijardi kuna, a Agrokora 51 milijardu kuna (Juričan i Tivon, 2016). Takve brojke potvrđuju da je koncern Agrokor najveći oglašivač u Hrvatskoj, a uz to i vlasnik najvećeg distributera tiskovina. To su vjerojatno razlozi zašto o potencijalnim kriminalnim djelima u Agrokoru, kao i lošim rezultatima, nitko nije pričao – tek 2010. godine Jutarnji list donosi procjene kreditne agencije Moodys koja tvrdi da je Ivica Todorić prezadužen. Kao rezultat tog teksta, Ivica Todorić na tri tjedna ukida sve oglase u toj tiskovini, što se može smatrati izravnim pritiskom na slobodu medija (Juričan i Tivon, 2016). Problemi u Agrokoru na vidjelo izlaze 14. ožujka 2017. godine kada se Vlada oglašava priopćenjem u kojem navodi da „prati situaciju u Agrokoru zbog važnosti za hrvatsko gospodarstvo“ (Vlada RH, 2017).

U sljedećih nekoliko dana saznaje se da su dugovi Agrokora gotovo sedam puta veći od operativne dobiti. Samo 20 dana nakon Vladinog priopćenja, izlazi informacija da Vlada, zbog Agrokora, priprema poseban zakon koji će kasnije biti poznat kao lex Agrokor. U čitavoj situaciji deblji kraj bi mogli izvući dobavljači – oni se u više navrata sastaju s Vladom i dogovaraju način, ali i rok otplate duga koji Agrokor ima prema njima. Krajem ožujka govori se o 16 milijardi kuna, a iz ruskih izvora, banke Sberbank, dolazi informacija da je Agrokor financijska izvješća falsificirao.

Trećeg travnja javnosti je predstavljen Antonio Alvarez – glavni direktor za restrukturiranje Agrokora, a 6. travnja izglasan je Lex Agrokor. Odmah dan nakon izglasavanja zakona, Ivica Todorić traži aktivaciju Lex Agrokora. Zbog toga Antonio Alvarez odlazi jer zakon pretpostavlja da će na čelo koncerna doći vladin povjerenik. Antu Ramljaka na to mjesto imenuju 10. travnja.

Početak svibnja HANFA zaustavlja trgovanje nekim dionicama Agrokora zbog falsificiranih financijskih izvješća. Sredinom svibnja saznaje se da je Agrokor u konačnici dužan 40,5 milijardi kuna – što je trećina proračuna čitave države. Samo za istragu o kriminalnim radnjama u Agrokoru DORH je od države dobio 5 milijuna kuna. Narednih mjeseci, vezano uz Agokor, u fokusu je uglavnom pokušaj dobivanja kredita kako bi se poslovanje kompanije stabiliziralo, ali i dobavljači koji se pokušavaju naplatiti. Pažnju javnosti nakratko više od Agrokora zaokupljaju samo lokalni izbori, ali i veliki požari u ljetnim mjesecima. Sredinom kolovoza počinje i rasprodaja dijela imovine koja je u vlasništvu Agrokora. Sberbanka, čija potraživanja prema Agrokoru iznose oko milijardu eura, najavljuje

tužbe. Zatvaraju se neke Konzumove trgovine, a Ivica Todorčić svoju stranu priče počinje objavljivati na blogu.

9. listopada konačno je objavljeno potpuno financijsko izvješće o stanju u Agrokoru. Pokazalo je da imovina Agrokora vrijedi 41 milijardu i 800 milijuna kuna. Dužna je, pak, 56 milijardi i 300 milijuna kuna. Pronađene su brojne nepravilnosti u prikazivanju nepostojeće dobiti, troškovi nisu bili prikazivani u potpunosti, a neki od njih su bili i privatne prirode. Zbog svega toga Vladin izvanredni povjerenik za Agrokor, Ante Ramljak, podnosi kaznenu prijavu protiv Ivice Todorčića. Sredinom listopada čitava afera Agrokor je kulminirala – pretresi i uhićenja krenuli su od ranog jutra. Policija je izdala ukupno 15 naloga za pretres i uhitila ukupno 12 ljudi. Među njima nisu bili Ivica Todorčić i njegovi sinovi Ante i Ivan. Svih troje nalazili su se van Hrvatske, a u sljedećih nekoliko dana oba sina dolaze i daju iskaz. Ivica Todorčić u Hrvatsku se do danas nije vratio – on je lociran u Londonu, gdje je uhićen 7. studenog. Hrvatska je zatražila izručenje, tamošnji sud ga odobrio, ali Ivica Todorčić se žalio. Sve skupa bi moglo trajati još mjesecima. Nagodba je ipak postignuta s velikom većinom vjerovnika, odnosno tražbina.

Politička strana Agrokora

U čitavu situaciju oko Agrokora upletena je i politika. Ne samo u aferu – nego i poslovne početke Ante i Ivice Todorčića. Brojna preuzimanja tvrtki koje je Agrokor ostvarivao vežu se uz privatizacijske malverzacije. Nakon izbijanja afere i saznanja javnosti o stvarnim dugovima Agrokora, počela su se postavljati i pitanja je li moguće da je jedna tvrtka uspijevala sakriti sve to od institucija – a bez pomoći politike? Krive ministra financija, ali i Hrvatsku narodnu banku.

Spornih je poteza za oporbu bilo odmah na početku. Lex Agrokor je za njih bio prijetnja da bi dugovi Ivice Todorčića na kraju mogli pasti na građane. Tražili su ocjenu ustavnosti tog zakona, ali i osnivanje saborskog istražnog povjerenstva. Mjesecima su tražili i odgovor na pitanje – tko je pisao Lex Agrokor?

Prvi na tapeti se tako našao ministar financija Zdravko Marić. Oporba ga optužuje za sukob interesa jer je jedan dio svoje karijere proveo u Agrokoru. U travnju 2017. traže i izglasavanje nepovjerenja ministru. Ministar Marić ostaje na svojoj funkciji – ali odlaze tri MOST-ova ministra – Dobrović, Orepić i Šprlje. Njih razrješava premijer Plenković i to zbog nepovjerenja ministru Zdravku Mariću, a potom odlazi i Božo Petrov s mjesta predsjednika Sabora. Prva je to ozbiljna kriza Vlade zbog Agrokora.

Odmah potom SDP najavljuje i opoziv tadašnje ministrice i potpredsjednice Vlade, Martine Dalić. Tražili su i osnivanje istražnog povjerenstva za Agrokor. Uvjetovali su ga glasovanjem o ustavnim sucima i potvrđivanjem predsjednika Vrhovnog suda, Đure Sesse. U narednim mjesecima zbog ljetne pauze ne zasjedaju ni Vlada ni Sabor, ali zato Ivica Todorić neumorno proziva sa svog bloga. Redaju se i kaznene prijave protiv Martine Dalić i Ante Ramljaka, ali one sve bivaju odbijene.

Povjerenstvo je konačno izglasano 11. listopada, a s radom su započeli pretposljednog dana tog mjeseca. Radili su tek mjesec i pol dana, kada je uhićenjima i privođenjima kulminirala istraga državnog odvjetništva. Po zakonu, u trenutku kada istraga državnog odvjetnika postane pravomoćna, povjerenstvo prestaje s radom. I to je posvađalo oporbu i Vladu. A neredu u koaliciji, između HDZ-a i HNS-a, izazvao je koncem prosinca nacrt nagodbe. Njega je Marica Vidaković, predstavnica dobavljača, teatralno pokidala pred novinarima, a HNS-ov predsjednik Ivan Vrdoljak javnosti poručuje da je prijedlogom nagodbe i on nezadovoljan. Nakon toga saznaje se da je Ante Ramljak angažirao savjetnike iz svoje bivše tvrtke – taj angažman naplaćuju nekoliko stotina milijuna kuna. Oporba je iskoristila situaciju i glasno kritizirala, a ni koalicijski partner nije dugo šutio. Osuđuju netransparentan rad izvanredne uprave, a premijer šuti tjedan dana. Sredinom veljače održava se i Odbor za gospodarstvo, na kojem na pitanja saborskih zastupnika odgovaraju tadašnja ministrica gospodarstva Martina Dalić i tadašnji izvanredni povjerenik za Agrokor, Ante Ramljak. Dalić konačno priznaje da je ona glavni autor Lex Agrokora, a na pitanje oporbe o vezi s odvjetnikom Šavorićem, poriče ikakvu povezanost. Tjedan dana kasnije, Ante Ramljak na mjesto izvanrednog povjerenika daje neopozivu ostavku. Oporba, predvođena MOST-om, traži i odlazak Martine Dalić. Smjena ministrice i potpredsjednice u Saboru nije uspjela – održala ju je tanka većina od 76 ruku. Sredinom travnja, točnije 18. travnja, Dalić opet stiže na Odbor za gospodarstvo, ovaj put s novim izvanrednim povjerenikom, Fabrisom Peruškom. Iako početkom svibnja Ustavni sud odlučuje da je Lex Agrokor u skladu s Ustavom, problemi ne jenjavaju. Samo dan kasnije cure mailovi tzv. grupe Borg i počinje afera Hotmail.

Afera Hotmail

Portal Index.hr 9. svibnja ove godine počinje objavljivati korespondenciju između tadašnje potpredsjednice Vlade i ministrice gospodarstva Martine Dalić s ljudima iz konzultantskih tvrtki, odvjetničkih ureda i brokerskih kuća. Korespondencija je vođena putem privatnih e-mailova, a iz nje je vidljivo da su osobe koje su pisale Lex Agrokor kasnije na

njemu i zaradile. I premijer Andrej Plenković i ministrica i potpredsjednica Vlade Martina Dalić se odmah oglašavaju, tvrde kako ova afera ne donosi ništa novo te da se radilo sve da se spasi Agrokor. Index.hr nastavlja objavljivati mailove i idućih dana, iz njih postaje vidljivo da je Boris Šavorić jedan od pisaca zakona, ali i da je Ante Ramljak također sudjelovao u pisanju zakona – a tek onda, po njemu, biran za izvanrednog povjerenika. I ova afera je još jednom uzdrimala koaliciju. Partneri HDZ-a tražili su hitan sastanak, zazivali uplitanje institucija. Oporba je otišla i korak dalje – traže zatvor za krivce, ali i nove izbore. Martina Dalić funkciju potpredsjednice Vlade i ministrice gospodarstva napušta 14. svibnja. Ostavku je dala jer „ne želi biti uteg niti predsjedniku Vlade, ni Vladi, ni HDZ-u“. Poručuje i da „osobno nije učinila ništa kriminalno, nemoralno ili Bože sačuvaj nezakonito, no percepcija, a u politici je navodno važna percepcija, je takva kakva je“. Oporba nastavlja tražiti daljnje sankcije – žele nove izbore, ali pokreću i proceduru za raspuštanje Sabora.

Čitavu aferu, nazvanu Hotmail, po servisu na kojem su mailovi grupe Borg bili registrirani, preuzima USKOK. Tužitelji, policija i SOA koordiniranom akcijom češljaju mailove i spornu dokumentaciju. Tjednima kasnije institucije u korespondenciji neće pronaći elemente kaznenog djela. Zbog svega se s ravanteljem SOA-e sastala i predsjednica Republike, sazvala je sjednicu Vijeća za nacionalnu sigurnost, a istragu otvara i Povjerenstvo za spriječavanje sukoba interesa. Provjeravali su je li bivša potpredsjednica Vlade interesno povezana sa skupinom Borg koja se naplatila preko Agrokoru na temelju zakona koji su sami pisali. Istragu je pokrenula i Hrvatska odvjetnička komora i to protiv Borisa Šavorića. On je istodobno pisao Lex Agrokor, ali i radio za rusku banku VTB koja je Agrokor kreditirala, a trebala bi postati i vlasnikom. Sumnja se u odavanje povlaštenih informacija. Zbog čitave afere, SDP je Povjerenstvu za spriječavanje sukoba interesa prijavio i premijera Andreja Plenkovića. Tvrde da je grupom Borg izbjegnuto formiranje radne skupine, a angažirane su osobe koje su se naknadno naplaćivale iz Agrokoru. Novoj TV se narednih dana javio i bivši Vladin izvanredni povjerenik za Agrokor tvrdeći da je Borisa Šavorića angažirao on sam.

Konačno, 18. lipnja DORH obavještava javnost da su odbačene kaznene prijave protiv premijera Andreja Plenkovića, bivše potpredsjednice Vlade i ministrice gospodarstva Martine Dalić, bivšeg Vladinog izvanrednog povjerenika u Agrokoru Ante Ramljaka te ministra financija Zdravka Marića u aferi Hotmail.

Metoda istraživanja

Medijski tekst

Kako bismo istražili način na koji su te dvije televizije izvještavale o aferi „Hotmail“ u Agrokoru, moramo imati jasno određene jedinice analize. Kada je o medijima riječ, njihove produkte nazivamo medijskim tekstovima. Gillespie i Toynbee (2006: 1-4) kažu da se pojam medijskog teksta može odnositi na samo jednu fotografiju, ali i na čitavu sezonu jedne televizijske serije. Medijski tekst može biti i samo jedan prilog u televizijskoj emisiji, ali i čitava emisija sastavljena od više priloga. Ono što je svim medijskim tekstovima zajedničko jest da se sastoje od znakova - bilo kakvih vizualnih ili zvukovnih elementa medijskog teksta, riječi, gesta, slika, zvukova - iskombiniranih tako da tvore više mogućih značenja. Koje će značenje odabrati, ovisi o čitatelju.

Kako bismo razumijeli značenje pojedinog medijskog teksta, analiziramo znakove. Teorijom znakova od kojih se medijski tekst sastoji bavi se semiotika. Semiotika je samo jedna od komunikacijskih teorija, a zagovara bazični, linearni model komunikacije koji se sastoji od pošiljatelja koju šalje nekakvu poruku prema nekom primatelju. Kada je riječ o komunikaciji masovnih medija, jasno je da ona nije tako jednostavna i linearna, pa ju objašnjavamo upravo znakovima.

Švicarski lingvist Ferdinand de Saussure tvrdi da se znak sastoji od materijalnog signifikatora (označitelja) i nematerijalnog označenog (ideje). Označitelj može biti bilo kakav oblik ili konkretna pojava koju onda povezujemo s nekom idejom – nematerijalnim označenim. Veza između tog dvoje utemeljena je konvencijom, odnosno kodom koji se ustabilio navikom korištenja.

Masovna komunikacija nije nužno isključivo verbalna komunikacija. Ona može imati i svoj vizualni izražaj, pa je bitno napomenuti da znak kada je verbalan izraz funkcionira drugačije od onoga kada je on vizualan.

U verbalnom jeziku, veza između označitelja i označenika je arbitrarna, ali kod vizualnih znakova situacija je znatno drugačija – ona je motivirajuća (Gillespie i Toynbee, 2006: 13-22).

Kao primjer veze između označitelja i označenika Gillespie i Toynbee (2006: 14-15) navode riječ “pas”. Ništa u riječi “pas” ne upućuje na njeno značenje. Zbog toga ta riječ može biti drugačija u različitim jezicima jer je njeno značenje proizvoljno – netko se nekad dogovorio da to bude tako. S vizualnim znakovima je drugačije – svi točno znamo koji oblik pas ima i kako izgleda. Kada u rečenici iskoristimo riječ “pas” znamo da je riječ o životinji,

ali ne znamo njenu vrstu ni spol. Kod vizualnog izraza psa takvo nešto već možemo utvrditi – vizualni znak je mnogo specifičniji od verbalnog.

Svaki takav pojam, prema danskom lingvistu Hjemslevu, ima dva značenja koje pojedinac spozna gotovo istodobno. Denotativno je ono trenutno, direktno značenje, dok je konotativno indirektno, dodatno. U stvarnosti oba značenja percipiramo simultano – ona nisu fiksna, mijenjaju se kroz prostor i vrijeme. Određeni su povijesnim, društvenim i kulturnim situacijama u kojima se čitaju, zbog čega je konotativno značenje od iznimne važnosti za komunikaciju.

Saussure zato smatra da riječi dobivaju značenje u odnosu s drugim riječima, odnosno da je značenje u jeziku konstruirano razlikama (Gripsrud cit. prema Gillespie i Toynbee, 2006: 10-23).

Kroz jezik govornici kreiraju reprezentacije stvarnosti koje, tvrde Jorgensen i Phillips (2002: 8-9), nikada nisu samo puke refleksije svijeta oko nas. Dapače, jezikom pridonosimo konstrukciji stvarnosti. Na taj način mi stvaramo diskurs kojeg Jorgensen i Phillips definiraju kao „određen način komunikacije i razumijevanja svijeta ili jednog njegovog aspekta“. Jezik smatraju „mašinom koja generira i stoga konstituira društveni svijet. To se odnosi i na stvaranje društvenih identiteta i odnosa, što znači da promjenama u diskursu, mijenjamo i društveni svijet.“

Upravo kritička analiza diskursa omogućuje razotkrivanje latentnih, odnosno skrivenih značenja u medijskom tekstu (Hesmondhalgh, 120-121 u Gillespie i Toynbee, 2002).

Milica Vuković (u Perović, 2014: 97) tvrdi da većina kritičkih analitičara polazi od ideje da je “jezik sredstvo za izražavanje, ali i stvaranje društvene nejednakosti.” Kaže da sudionici ni u komunikaciji ni u diskursu najčešće nisu jednaki, što znači da netko ima veću, a netko manju moć. Ta moć može biti direktna tako da jedna strana kontrolira postupke druge, primjerice, naredbama ili zabranama, ili indirektna kada onaj tko je moćniji utječe na mišljenje drugih, pomoću jezika. Time jezik postaje glavno sredstvo dominacije.

Sva ta zlouporaba društvene moći, dominacije i nejednakosti koja se oslikava u tekstu i govoru, ali i način na koji se ona suprostavlja u društvenom i političkom kontekstu, trebala bi razotkriti kritička teorija diskursa (van Dijk, 2001: 352 cit. prema Perović, 2014).

Analiza diskursa

Kako bismo analizirali medijske tekstove putem kojih su Nova TV i HTV izvještavali o aferi „Hotmail“ koristit ćemo metodu analize diskursa. Analiza diskursa nije isključivo metoda – ona je sveobuhvatan pristup koji se razlikuje od autora do autora, sa svojim

pretpostavkama koje se tiču uloge jezika u socijalnoj konstrukciji svijeta (Jorgensen, Phillips, 2002: 4). Ipak, autori napominju, moguće je koristiti više pristupa odjednom kako bi se formirao multidisciplinarni pristup i dobila šira slika o nekoj pojavi.

Različiti pristupi koje autori Jorgensen i Phillips navode – kritička analiza diskursa, Laclauova i Mouffe'ova diskurzivna teorija, kao i diskurzivna psihologija, ističu da način na koji razmišljamo igra aktivnu ulogu u kreiranju i mijenjanju našeg svijeta, identiteta i društvenih odnosa.

Diskurzivna analiza dio je socijalnog konstruktivizma kojeg su popularizirali Peter Berger i Thomas Luckman svojom knjigom "Socijalna konstrukcija zbilje". Društveni konstruktivizam kaže da se "društvene pojave i ljudska stvarnost spoznajno izgrađuju društvenim međudjelovanjem" (Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, 2018).

Prema Jorgensenu i Phillipsu, četiri su glavne premise koje dijele svi društveni konstruktivisti: naše znanje o svijetu se ne smije kategorizirati kao objektivna istina jer je ono proizvod našeg kategoriziranja svijeta (Burr 1995: 3; Gergen 1985: 266–7), sve ono što smo danas predstavlja skup svega što smo naučili tijekom povijesti (Gergen 1985: 267), način na koji shvaćamo svijet ovisi o društvenim procesima (Burr 1995: 4; Gergen 1985: 268), a različita shvaćanja svijeta vode k različitim društvenim aktivnostima, pa različite konstrukcije znanja imaju različite društvene posljedice.

Razumijeti medijske tekstove koji nam se serviraju bitno je jer upravo mediji „aktivno sudjeluju u konstrukciji društvene, političke, ekonomske, kulturalne i svake druge realnosti, ali su istovremeno i proizvod istih tih realnosti“ (Hromadžić 2014: 18).

Kako bi se istražili odnosi između društvenih i kulturnih razvitaka u različitim društvenim domenama koristi se kritička analiza diskursa (Jorgensen i Phillips, 2006: 60).

Pojam kritičke analize diskursa koristi se u dva slučaja: Norman Fairclough opisuje pristup koji je razvio, a koristi se i kao oznaka za širi pokret unutar diskurzivne analize koji obuhvaća više pristupa, pa i njegov.

Faircloughov model je trodimenzionalni model. On ne uključuje samo tekstualnu analizu, nego i diskurzivnu analizu i društvenu praksu. Analizirati samo tekst kako bi shvatili diskurs za Fairclougha nije dovoljno jer smatra da se tako ne može doći do poveznice između samog teksta i društvenih i kulturnih procesa i struktura (Phillips i Jorgensen, 2002: 64-67). Norman Fairclough tvrdi i da diskurs pridonosi konstrukciji socijalnih identiteta, odnosa i sistema znanja i značenja, a ima i tri funkcije: identitetsku, povezujuću i konceptualnu.

Za svaku analizu bitna su dva aspekta diskursa: redoslijed diskursa, odnosno konfiguracija svih tipova diskursa koji se koriste u okviru društvene institucije ili područja i komunikacijski

događaj koji može biti članak u novinama, film, video, intervju ili politički govor (Fairclough 1995b, cit. prema Phillips i Jorgensen, 2002: 67). Svaki komunikacijski događaj, po Normanu Faircloughu, se sastoji od tri dimenzije: teksta, diskurzivne prakse koja uključuje produkciju i konzumaciju teksta i društvene prakse. Analiza bi se zato trebala fokusirati na lingvistička svojstva teksta, procese koji se odnose na proizvodnju i potrošnju teksta (diskurzivna praksa) i širu društvenu praksu kojoj pripada komunikacijski događaj (Phillips i Jorgensen, 2002: 69-73). Redoslijed diskursa se dalje sastoji od diskursa (medijski diskurs, politički, zdravstveni) i žanrova (intervju, news, oglašavanje).

Kod svakog komunikacijskog događaja moguća je pojava interdiskurzivnosti. Interdiskurzivnost znači da su diskurs i žanr artikulirani zajedno, a različiti, kreativni načini na koje su kombinirani su znak da dolazi do društveno-socijalne promjene. Ako su diskurs i žanr povezani na konvencionalan način, znak su stabilnosti dominantnog poretka (Phillips i Jorgensen, 2002: 73).

Interdiskurzivnost je samo jedna od formi intertekstualnosti – stanja u kojem se neki komunikacijski događaji nadovezuju na one prethodne. Jedna osoba ne može izbjeći korištenje riječi i fraza koje su drugi koristili (Fairclough 1992b: 117, cit. prema Phillips i Jorgensen, 2002: 73).

Više takvih tekstova može biti povezano u intertekstualni lanac (Fairclough 1995b: 77ff cit. prema Phillips i Jorgensen, 2002: 74). Takav lanac povezuje elemente više različitih tekstova – kada novinar radi na jednoj priči, on u konstrukciji novog teksta koristi elemente iste teme koje je koristio i ranije. U tom slučaju, intertekstualnost se referira na utjecaj kojeg na povijesni razvoj ima taj tekst.

Za Fairclougha je važan i pojam ideologije (Fairclough 1995b: 14, cit. prema Phillips i Jorgensen, 2002: 75). Ideologija za njega predstavlja konstrukciju značenja koja se pridaje produkciji, reprodukciji i transformaciji odnosa dominacije (Fairclough 1992b: 87; cf. Chouliaraki i Fairclough 1999: 26f, cit. prema Phillips i Jorgensen, 2002: 75). Ideologije su kreirane u društvima u kojima su odnosi dominacije bazirani na društvenim strukturama poput klase i roda. Diskursi mogu biti manje ili više ideološki, s tim da su ideologizirani oni koji pridonose održavanju i transformaciji odnosa moći.

Fairclough svoje viđenje temelji na diskurzivnoj praksi Johna Thompsona koji ideologiju vidi kao praksu koja operira u procesima značenja u svakodnevnom životu, gdje je značenje mobilizirano u odnosu s odnosima moći (Thompson 1990 cit. prema Phillips i Jorgensen, 2002: 75).

Drugi bitan pojam za Fairclougha je hegemonija pomoću koje analiziramo kako diskurzivna praksa postaje dio veće društvene prakse, uključujući odnose moći. Diskurzivna praksa može biti dio hegemonijske borbe koja pridonosi reprodukciji i promjeni poretka diskursa kojeg su dio.

Diskurzivna promjena za njega se događa kada se elementi diskursa artikuliraju na nov način (Phillips i Jorgensen, 2002: 76).

Situacija je specifična kada je riječ o analizi diskursa na televiziji. Zofia Kowalik-Kaleta (2012: 2) spominje pojam prodiranja koji se fokusira na to kako pošiljatelji koriste komponente diskursa kako bi utjecali na mišljenje TV gledatelja.

Istraživanje

Zbog velikog broja priloga i materijala koji je produciran za vrijeme afere Hotmail, koja traje i u trenutku pisanja ovog teksta, ograničila sam se na ukupno 4 ključna događaja. Autorica je izabrala namjerni uzorak događaja za koje smatra da najvjernije i najočitije prikazuju razliku u izvještavanju. To su također dani kada se događaju ključni momenti afere pa su i za izvještavanje bili osobito izazovni, a za javnost je bila riječ o svježim činjenicama s kojima se prvi puta upoznaju. U razdoblju trajanja afere "Hotmail" nisu svaki dan izlazili novi mailovi niti je svaki dan bilo vidljivog pomaka u aferi pa se novinarsko izvještavanje svodilo na *follow up* pri
e za koje autorica smatra da diskursom ne odudaraju značajno od izvještavanja o ključnim događajima.

11. svibanj – treći dan curenja mailova

14. svibanj – ostavka ministrice

18. lipanj – USKOK odbacuje prijave

23. kolovoz – curenje iskaza iz DORH-a

Analiza curenja mailova

Headlinesi

11. svibnja i HTV i Dnevnik Nove TV kao prvi headline u svojim središnjim informativnim emisijama donose rezultat sastanka koalicijskih partnera. I dok headline Dnevnika Nove TV glasi:

„Do utorka stanka za odluke koalicijskih partnera. Dalić ne misli dati ostavku. I ona i premijer prozivaju MOST. Božo Petrov gost Dnevnika“,

HTV svojim headlinom smiruje strasti i donosi:

„Koalicijski partneri podržali premijera i procese vezane za Agrokor. Novi sastanak u utorak“.

HTV istovremeno kao naslov ističe „*koalicija nije ugrožena*“, a Dnevnik Nove TV se pak odlučio za „*politički rasplet afere*“ gdje korištenjem pojma afera simbolizira problematiku onog što se događa. U ovom headlineu, HTV korištenjem perfekta u aktivu stvara diskurs kojim poručuje da je takva odluka konačna i da je kriza gotova. Time manipuliraju javnošću i umjesto da kao "čuvari demokracije" postavljaju nova pitanja, traže odgovore i inzistiraju na njima, gotovo kao da kupuju mir u vladajućoj koaliciji.

HTV je istoj temi posvetio i drugi headline u kojem donose informaciju da je SOA uključena u rasvjetljavanje tzv. afere „mailovi“ te da Martina Dalić ne namjerava dati

ostavku. Budući da je SOA sigurnosno obavještajna agencija, implicira se da je problem u aferi zapravo način na koji su mailovi procurili umjesto njihova sadržaja. Javnost pokušavaju zabaviti laganijom i pitkijom temom – poput načina curenja privatne korespondencije, umjesto objašnjavanja i kritiziranja nečeg kompleksnijeg – sadržaja elektroničke pošte. Gledateljima tako serviraju zabavu za široke mase koja bi trebala odvući pažnju.

Najave

Obje središnje informativne emisije otvorene su gorućom političkom temom. Nova TV za uvod donosi čitanac u kojem voditelji kratko pobroje sve događaje dana vezane uz aferu. Koriste sintagme poput „*afera ministrice Dalić ne stišava se*“. Donose informaciju da koalicijski partneri ostaju uz Vladu, ali isto tako ističu da koalicijski partneri traže odgovore, zbog čega se organizira i još jedan sastanak. Sintagmama poput navedenih

„premijer sve nervoznije brani svoju ministricu“

„sve bogatijom mail prepiskom ministrice Dalić bavi se i SOA“

„mailovi otkrivaju princip po kojem su ključne stvari oko Agrokora bile dogovarane između tzv. Borg skupine, dok su i Martina Dalić i ostali dužnosnici javno tvrdili drugačije“ (čitana vijest, Dnevnik Nove TV, 11. svibnja 2018.),

a koristeći nesvršeno glagolsko vrijeme (brani, bavi), poručuju da aferu traje te da još ništa nije gotovo. Ni najave Dnevnika Nove TV nisu lišene kritike. Sintagmama poput

„potpredsjednica je preživjela sastanak koalicijskih partnera“

„zasada vladi daju potporu, ali očekuju odgovore na neka pitanja“

„premijeru su dali timeout do utorka“ (najave, Dnevnik Nove TV, 11. svibnja 2018.),

daju do znanja da je vlada, unatoč izjavama za javnost, na klimavim nogama. Umjesto isključivog prenošenja i suhoparnog izvještavanja, Dnevnik Nove TV gledatelju daje do znanja da je ministrica tek “preživjela” jedan sastanak, ali da se očekuje rasplet priče. Bitan je i kontekst u kojem se situacija odvija – koalicija ima tek jednu ruku više od minimalno potrebnih 76 zbog čega je premijer Plenković primoran osigurati barem prividnu stabilnost koalicije kako bi u Saboru mogli izglasavati projekte. HTV, sasvim suprotno Novoj TV, u

najavi ponovno obrambeno ističe da su „*partneri dali punu potporu premijeru i procesu vezanom za Agrokor*“. Svršenim oblikom glagolskog vremena i aktivnim načinom žele istaknuti dovršenost procesa. Ne samo da je premijer dobio potporu, nego je ona “potpuna”, a koalicija stabilna.

Sugovornici

Premijer Plenković

Iznimno je zanimljiv slučaj prenošenja izjava premijera Plenkovića koji je inače vrlo susretljiv i otvoren prema novinarima u odnosu na svoje prethodnike, ali isto tako i često bahat i nesuzdržan od neprimjerenih komentara.

Vrlo je očita razlika prenošenja izjava premijera Plenkovića u Dnevnicima 11. svibnja, kada je premijer prilikom posjete rektoratu Sveučilišta u Zagrebu doista opširno odgovarao na novinarska pitanja. Riječ je o trećem danu afere „Hotmail“.

Situacija je to gdje je premijer bio iznimno nervozan i nekoliko se puta obrecnuo na novinare:

„Šta se danas događa?“

„Nije, nego su rekli vama da kažete meni!“

„Pa dajte, ajte molim vas, budite ozbiljni!“ (Andrej Plenković, Dnevnik Nove TV, 11.svibnja 2018.)

Nova TV je čitav niz spornih izjava komponirala u jedan prilog i komentirala ih s komunikacijskom stručnjakinjom, zaključivši da je premijer nervozan, ali i da se često obraća s visoka.

“Ovaj put premijer je dosegao vrhunac obraćajući se s visoka”, zaključila je Gabrijela Kišiček, komunikacijska stručnjakinja s kojom je novinarka razgovarala. Za primjer su pustili tonski insert premijera:

„zašto su baš mailovi izašli na dan (pljesne rukama) kada ja dajem veliki intervju i kad primam europsku nagradu?“ (Andrej Plenković, Dnevnik Nove TV, 11.svibnja 2018.)

Isti takav insert koristi i Dnevnik HTV-a, ali u potpuno drugom kontekstu, dopuštajući gledateljima da zaista pomisle kako je postaviti takvo pitanje u navedenoj situaciji potpuno

legitimno. Dapače, ne samo da je korišten u takvom kontekstu – taj ton je prvi ton u Dnevniku HTV-a taj dan uopće.

“OFF1: Ne stišava se bura izazvana spornim mailovima koji već tri dana izlaze u javnost.

Premijer smatra da trenutak objavljivanja nije izabran slučajno.

TON Andrej Plenković: Danas se događa da moramo finalizirati, odnosno oni koji se time bave, nagodbu u Agrokoru u sljedećih 60 dana. Zašto su baš mailovi izašli na dan (pljesne rukama) kada ja dajem veliki intervju i kad primam europsku nagradu?” (Dnevnik HTV-a, 11. svibnja 2018.)

Navedenom tvrdnjom premijer sugerira da je riječ o zavjeri protiv njega i njegove Vlade, čime pokušava minorizirati problematiku sadržaja elektroničke pošte. Sebe stavlja u prvi plan, čime do izražaja dolazi njegov ego. Takvim stavom poručuje da taj dan on mora biti u fokusu – iako nagradu naziva europskom, ona zapravo nije europska jer ju je dobio odlukom nevladine udruge Europski pokret Hrvatska za govor koji je održao u Europskom parlamentu. Koristeći epitet “europska”, manipulira javnošću pokušavajući prikazati nagradu puno važnijom nego ona zaista jest. Kao relativno mlada država koja tek prolazi tranziciju, a koja je dugo težila ulasku u Europsku uniju, za Hrvate sve “europsko” predstavlja napredak i pozitivan iskorak, što Plenković pokušava iskoristiti. On sam pokušava stvoriti imidž predvodnika novog europskog i modernijeg HDZ-a, kao i europske Hrvatske. Spominjući “veliki intervju” predsjednik Vlade se referira na intervju kojeg je organizirao sam njegov ured, a u kojem su trebale sudjelovati sve televizije s nacionalnom koncesijom te novinari Jutarnjeg i Večernjeg lista. Nova TV je naposljetku intervju odbila.

Ista novinarka Dnevnika HTV-a u istom prilogu koristi nekoliko dužih tonova premijera Plenkovića, netipično za televizijski prilog i dinamiku koju bi on trebao imati.

Neki od njih su:

„Sve je orkestar, sve tajming.“

„Sad se bavimo, po mom sudu, greškama koje su nastale u procesu. Ako su greške namjerne, netko će odgovarati, ako nisu..“

„Što sam bio rekao? Hibridno djelovanje prije pola godine? Ovo sad je hibridno fabriciranje, ovo je sad više za šalu i zabavu“ (Andrej Plenković, Dnevnik HTV-a, 11. svibnja 2018.)

Vidljivo je da su navedeni tonovi lišeni ikakvih ozbiljnih propitkivanja i informacija. U Dnevniku HTV-a su puštani u obilnim količinama, a nauštrb nekih bitnijih podataka. Na taj način koriste diskurs žrtve. I pojam “hibridnog djelovanja” je česta sintagma koju u svom izražavanju koristi premijer Plenković, a postala je popularna među vladajućima nakon što je premijer izjavio da samo naivna osoba misli da Hrvatska nije u hibridnom ratu. Sintagmu su političari uglavnom nakon toga koristili kako bi degradirali kritiku medija, što Plenković pokušava i ovdje tvrdeći zapravo da ne samo da je riječ o kritici medija – oni sada fabriciraju, odnosno izmišljaju razloge za hibridni rat.

Bivša ministrica i potpredsjednica Vlade Martina Dalić

I izbor tonskih inserata bivše ministrice Martine Dalić u Dnevniku HTV-a skreće pažnju s onog što je zaista sporno u aferi. Koristi se diskurs skretanja pažnje.

„Meni bi bilo zanimljivo vidjeti sadržaj vaših mailova.“

„Sigurno bi tu bilo jako zanimljivih stvari kojima bi mogli hraniti te najniže strasti.“

„Zbog čega mislite da sam izgubila povjerenje koalicijskih partnera?“ (Dnevnik HTV-a, 11. svibnja 2018.)

Dnevnik Nove TV, s druge strane, koristi također tri tonska inserta bivše ministrice:

“Neću podnijeti ostavku!”

„Zašto mislite da sam izgubila povjerenje koalicijskih partnera?“

„Ja sam već odgovorila danas na sva vaša pitanja.“

(Dnevnik Nove TV, 11. svibnja 2018.)

Pomoću njih Nova TV naglasak stavlja na pitanja vezana za njezinu budućnost čime pitanje njene funkcije, nakon takvih optužbi, dovode u pitanje. Martina Dalić svojim odgovorima ostavlja dojam da se brani, odnosno naglašava svoj defanzivan položaj. Ovdje je riječ o njezinom prvom istupu nakon što su mailovi počeli curiti, a osim višekratnog ponavljanja da “neće podnijeti ostavku”, Martina Dalić zapravo ni na jedno pitanje novinara nema konkretan odgovor. Vidljivo je to iz “praznih” protuodgovora – kada je pitaju za situaciju s koalicijskim partnerima koji traže objašnjenja, zbog čega se stiče dojam da je koalicija ugrožena, Martina Dalić odgovara protupitanjem. Naposljetku, po izlasku iz Banskih dvora, novinarima dva puta ponavlja da je “već odgovorila na sva njihova pitanja”.

Održavanje vladajuće većine

Afera „Hotmail“ od samog je svog početka politička afera. Bez obzira na elemente kaznenog djela koji za sada nisu dokazani i optužnice nisu podignute pa je shodno za zaključiti da neće biti ni kaznene odgovornosti, politička odgovornost je gotovo neizbježna. Ona bi prvenstveno pogodila vladajuću koaliciju koja ima iznimno tanku većinu. Nije onda ni čudno što je od samog početka ove afere sporna bila podrška koalicijskih partnera HDZ-u. U tom svjetlu nekoliko je ključnih momenata vezanih za koalicijske partnere o kojima su obje televizije izvještavale. Prvi od njih je sastanak u Banskim dvorima održan 11. svibnja na zahtjev koalicijskih partnera, gdje od premijera traže objašnjenje mailova koji su procurili.

Izvještavajući o sastanku, obje televizije koriste slične tonske inserte koalicijskih partnera sa sastanka na Markovu trgu:

„Da razlučimo one koji žele minirati proces postizanja nagodbe iz svojih sebičnih interesa od onoga gdje su napravljene greške.“ Milorad Pupovac

„Želimo odgovornost prema tom procesu postizanja nagodbe.“ Ivan Vrdoljak

Riječ je o izjavama snimljenim na istom mjestu, dakle istovremeno i zajedno, tako da je razvidno da novinari imaju pristup istom materijalu. Iako u ovom slučaju često koriste iste tonske inserte jer su izjave koalicijskih partnera uglavnom bile sličnog tona i dosta pomirljive, novinari te dvije televizije ih stavljaju u različit kontekst. Za to koriste OFF-ove.

U odnosu na OFF-ove novinara HTV-a čijim diskursom uglavnom dominiraju indirektni citati i parafraziranje izjava političara smirujući situaciju:

„nakon sastanka (koalicijski partneri) poručuju da premijer ima njihovu potporu“

„premijer smatra da trenutak objavljivanja nije izabran slučajno“

„gospodarstvenici su, poručuje, prepoznali koliku je Lex Agrokor spriječio štetu“

(off-ovi, Dnevnik 2 HTV-a, 11.svibnja 2018.),

Nova TV se uglavnom bavi budućnošću ministrice i iz izjava partnera pokušava iščitati širu sliku:

„HDZ-ovi partneri čekaju rasplet i nagodbu.“

„Tek rijetki daju jasnu potporu ministrici.“

„Iako je preživjela prvi udar, Martinu Dalić tek čekaju ključni koraci u političkom i pravnom minskom polju afere s mailovima.“ (Dnevnik Nove TV, 11. svibnja 2018.)

Kako smo u teorijskom dijelu naveli, OFF uvijek služi kako bi se nešto objasnilo, a ton kako bi se pojačao dojam i prenijela atmosfera i emocija. U ovom slučaju, novinari HTV-a prilično unisono prenose ono što im je rečeno, bez ikakvog dubljeg tumačenja ili stavljanja u širi kontekst, povezivanja ranijih činjenica i poznatih podataka, kao i konteksta političkih opcija. Kako bi istaknuli poziciju ministrice Dalić, Nova TV situaciju u kojoj se nalazi naziva “minskim poljem”. Takvom metaforom, koja je primjerenija razgovornom nego informativnom diskursu, pojačavaju dojam situacije, a naglašavaju da je ona sporna i politički i pravno.

Sadržaj mailova

U čitavoj aferi najsporniji je bio sadržaj mailova kao i njihovi pošiljatelji i primatelji, a onda potom i činjenica da se komuniciralo putem privatnog mail servisa “Hotmaila”, umjesto putem službenih mailova, kako bi bilo očekivano da jedna ministrica komunicira.

Gledanjem Dnevnika Nove TV i HTV-a stječe se dojam da se HTV ne bavi toliko problematikom onoga što je u sadržaju tih mailova u odnosu na Novu TV. Dnevnik Nove TV u prvi plan stavlja problematiku koja se nalazi u mailovima, stvari koji su oni uspjeli iščitati kao sporne. Donose kaznenu prijavu Živog zida protiv bivše ministrice Dalić, za mišljenje su pitali i Tihomira Jaića iz Hrvatske udruge poljoprivrednika koji također sumnja na trgovanje povlaštenim informacijama, a koje udruzi poljoprivrednika može naštetiti, donose i očitovanje Kraša koji je prozvan od strane Tihomira Jaića.

Znakovit je i izbor tonskih inserata iz procurenih mailova koje novinari dviju televizija koriste.

„Samo da vas obavijestim da nas je sinoć kontaktirao White & Case i da ih je VTB angažirao da ih prate i zaštite, a mi ćemo lokalno po potrebi raditi za pitanja hrvatskog prava.“ (mail Borisa Šavorića, Dnevnik HTV-a 11. svibnja 2018.)

„Šavorićev zakon, mašala. Staljinizam je dobar kome ga je Bog dao.“ (mail Martine Dalić, Dnevnik HTV-a 11. svibnja 2018.)

S druge strane, Dnevnik Nove TV koristi nešto više, ali i nešto opširnije izvatke iz mailova. HTV svojim izborom uglavnom problem adresira na potencijalni sukob interesa Borisa Šavorića, čime upotpunjuje diskurs skretanja pažnje sa odgovornosti Martine Dalić. Koristeći samo dio maila „Šavorićev zakon, mašala!“ i to poslije OFF-a:

„U javnost i dalje curi njezina elektronička pošta, pa tako i da je znala da odvjetnik Boris Šavorić, koji je pisao lex Agrokor, istodobno radi i za vjerovnika koncerna - rusku VTB banku.,, (OFF, Dnevnik HTV-a, 11. svibanj 2018.)

Naglašavaju kako je stvarni autor tog problematičnog zakona zapravo isključivo Boris Šavorić. O sukobu interesa govori i Dnevnik Nove TV, ali oni korištenjem dijela elektroničke pošte Martine Dalić „na našoj strani ništa nova“ sugeriraju uključenost bivše ministrice.

"Pročitao! Jesi napisao Šavorićev zakon :-)" (Tonći Korunić)

"Dobra večer dragi svi! Ja sam se danas bavila neporeznim nametima u pokušaju da dokažem kako Ministarstvo gospodarstva ima smisla. Ali nisam Vas zaboravila. Na našoj strani ništa novo. Šavorićev zakon, mašala. Staljinizam je dobar kome ga je Bog dao."

Martina Dalić

„... mi ćemo lokalno po potrebi raditi za pitanja hrvatskog prava. To će kod nas raditi dvoje drugih odvjetnika, a kolega Toni i ja ćemo pratiti razvoj situacije. Nema nikakvog realnog razloga da im sada, nakon dvije godine suradnje, kažemo da imamo konflikt interesa." (Boris Šavorić, Dnevnik Nove TV 11. svibnja 2018.)

Dnevnik HTV-a manipulira korištenjem tonskih inserata - koriste samo dva inserta iz elektroničke pošte, pri čemu je samo jedan od njih bivše ministrice Martine Dalić, a nije prenesen ni u cjelovitom obliku. To nije neuobičajeno u televizijskom, ali ni u drugoj vrsti novinarstva – ali simptomatično u ovom slučaju jest što se izostavlja dio koji bivšu ministricu dovodi u konkretnu, prisniju vezu s zakonom koji grupa piše. Iz tonskog inserta koji koristi Nova TV, vidljivo je da je grupa suradnika prilično bliska – mailovi su na trenutke pisani neformalnim stilom, kroz razgovor donose interne šale poput ove “Šavorićev zakon”, a

tvrdeći da “*na našoj strani ništa novo*” iščitavamo da grupu Borg povezuje zajednički neprijatelj – u ovom slučaju on je Ivica Todorčić.

Ništa od toga se ne može iščitati iz inserata koje je iskoristio Dnevnik HTV-a. Dapače, uloga bivše ministrice se minorizira na štetu Borisa Šavorića. Jednako kao i tonski inserti, odnosno izjave koje novinari koriste u priložima utječu na sliku aktera u javnosti, utječu i izresci iz njihove elektroničke pošte. Treba uzeti u obzir da je riječ o pošti koja nikako nije trebala postati štivo za javnost, pri čemu zbog neformalne komunikacije javnost aktere upoznaje na neposredniji način.

Javnost nije sigurna koje su uloge različitih članova spomenute Grupe Borg, kao ni tko je za što odgovoran. Budući da je čitava afera prilično kompleksna, novinari, posebno televizijski koji su ograničeni trajanjem, a istodobno moraju postići dinamiku priloga, moraju dosta pojednostavljivati. Kod pojednostavljivanja je nužan gubitak jednog dijela informacija, zbog čega novinar mora biti sposoban vrlo sažeto i ukratko objasniti nešto komplicirano, postaviti prava pitanja i gledatelje usmjeriti da kritički razmišljaju. Pri kraćenju i pokušaju sažimanja, novinar mora paziti da i dalje korektno izvijesti te da kraćenjem ne mijenja smisao ili kontekst izjave. Mailovi koji su procurili su također materijal koji je teško rekonstruirati, tim više ako niste izvrstan poznavatelj pozadinske priče kao što prosječan gledatelj i nije – a posebno kada on izlazi u nastavcima i kada nije objavljen u svom integralnom obliku. Selekcijom mailova koje odlučuje zastupiti u svom prilogu, novinari itekako mogu u javnosti konstruirati sliku glavnih aktera, pa onda posljedično i manipulirati njom, što je učinio HTV.

Javljanja uživo i analize

Javljanja uživo koriste se kako bi se pojačao dojam, donijela još jedna strana priče i slično. I HTV i Nova TV su iskoristili tu formu 11. svibnja, ali za različite namjene.

U Dnevnik HTV-a s Markova trga uključila se Dajana Šošić. Tema njenog javljanja je bio sastanak koalicijskih partnera, iako su svi aspekti tog sastanka bili pokriveni prilogom koji je napravila. Pitanje koje joj je postavljeno jest:

„Sastanak koalicijskih partnera očekivao se s velikim zanimanjem?“ (Dnevnik HTV-a, 11. svibnja 2018.)

Novinarka ukratko objasni kako je došlo do sazivanja sastanka, a zaključno kaže:

„Iako prije sastanka nisu bili rječiti - nakon sastanka zajednički stav čuli smo - premijer uživa njihovu potporu i povjerenje u Saboru. Iako su imali niz otvorenih pitanja vezano za cijeli slučaj i ulogu ministrice Dalić očito ih je premijer Plenković uvjerio da cijeli posao vezan za nagodbu treba odraditi do kraja. Puno će toga naravno ovisiti i o tome hoće li nagodba biti postignuta u zadanom roku. Razgovori se nastavljaju sljedeći tjedan utorak, kada će se razmotriti dokle je stigla nagodba te jesu li se pojedinci situacijom u Agrokoru, mimo zakona, okoristili.“ (Dajana Šošić, Dnevnik HTV-a, 11. svibnja 2018.)

Novinarka u javljanju još jednom ponavlja kako je zapravo sve u redu. Navodeći kako je „premijer uvjerio“ koalicijske partnere u nešto, sugerira njegovu moć. Koristi izraz “uživati” koja sugerira zadovoljstvo i bezbrižnost.

S druge strane, Nova TV u studio kao gosta dovodi vlastitog urednika i reportera Mislava Bago koji analizira poziciju ministrice Dalić. Mislav Bago u jednom trenutku tvrdi da je „u javnosti stvoren taj dojam, Martina Dalić ostaje do nagodbe, nju treba zaštititi“. Sudeći po svemu, stvaranju takvog dojma pridonosi i HTV.

Analiza izvještavanja o ostavci ministrice – 14. svibnja 2018.

Svoj vrhunac afera „Hotmail“ doživljava 14. svibnja kad tadašnja potpredsjednica Vlade i ministrica gospodarstva podnosi ostavku na svoje funkcije. Situacija je bila na neki način najavljuvana nekoliko dana unaprijed. Osjetila se promjena diskursa kod čelnih ljudi države – premijer sve češće ističe kako sve treba provjeriti, a predsjednik Sabora Gordan Jandroković, koji je bio najavio i odlazak Ante Ramljaka, medijima priznaje kako mu se ne sviđa ono što je vidio u prijepisci koja je dospjela u javnost.

Headlinesi

Ostavka ministrice je ključna vijesti svih informativnih emisija tog dana. Ta vijest je i prva vijest u headlinesima i Dnevnika HTV-a i Nove TV.

HTV u svom headline-u ističe uzročno-posljedičnu vezu afere i ministričine ostavke. Koristeći aktivan način, ističu i da je ona ta koja je donijela odluku o ostavci.

“Zbog afere "mailovi" potpredsjednica Vlade i ministrica gospodarstva Martina Dalić podnijela ostavku!” (HTV, Dnevnik 14. svibnja 2018.)

Nova TV pak ističe da „Dalić napušta Vladu“, ali ističe i njen stav da unatoč tom što daje ostavku, ona nije radila ništa nezakonito. Headline se dosta bazira na čitavoj situaciji u kojoj, iako ministrica odlazi, ni ona ni premijer ne priznaju odgovornost za aferu koja se dogodila. Nova TV to ističe rečenicom „*premijeru žao zbog odlaska*“. Odlaze i korak dalje i odmah se pitaju tko je novi ministar. Iz ovog headlinea i onog od 11. svibnja kada kao gosta najavljuju Božu Petrova, vidljivo je da Nova TV headline, osim da istakne najvažnije događaje dana, koristi i kako bi istakla one informacije i situacije koje oni imaju, a konkurencija ne – prvenstveno kada je riječ o gostovanjima.

“Dalić napušta Vladu – nije radila ništa nezakonito – premijeru žao zbog odlaska – tko dolazi u Vladu, gost Ivan Vrdoljak.” (Dnevnik Nove TV, 14.05. 2018.)

Nova TV navodi da je premijeru „žao“ zbog odlaska ministrice. Takvom tvrdnjom se sugerira da premijer i dalje smatra da ne postoji ni politička ni moralna obveza ministrice da odstupi, nego je zapravo riječ o kupovanju mira jer afera odmiče predaleko, a premijer je vjerojatno u strahu zbog političke štete koju bi ona u javnosti mogla izazvati.

Specifičan je, međutim, naslov headlinea koji Nova TV ističe: „*odlazak osobe broj 2*“, sugerirajući da je ipak, odmah nakon premijera Plenkovića, ona osoba koja je imala sve konce u rukama i kako odlazi usred procesa nagodbe. HTV je igrao na sigurno i ističe naslov „*Odlazak Martine Dalić*“. Ipak, koristeći riječ odlazak umjesto riječi ostavka ublažavaju situaciju.

Najave

Nova TV emisiju počinje prednajavom, formom koju koriste kada se u danu dogodi više bitnih stvari i kada žele naglasiti da pokrivaju baš sve aspekte situacije jer je riječ o nekoliko istovrijednih događaja u jednom danu. Kako ipak ne mogu sve njih staviti na prvo mjesto, izabiru jedan, ali gledateljima daju do znanja da se bave svime. Vidjeli smo da su sličnu formu, ali ovaj put u obliku čitanca, iskoristili u Dnevniku od 11. svibnja.

„Dobar dan! Martina Dalić napušta Banske dvore. Premijer Plenković prihvatio je njezinu ostavku na sve funkcije u Vladi.

Iako ni ona ni premijer ne vide u cijelom procesu ništa sporno, nisu objasnili zašto je potpredsjednica podnijela ostavku.“ (čitana vijest, Dnevnik Nove TV, 14. svibnja 2018.)

Nova TV ipak ističe da osim ostavke, Martina Dalić ništa drugo nije ponudila – pa tako ni objašnjenje onog za što se smatra odgovornom, što ostavka implicira.

HTV i dalje igra na sigurno i donosi klasičnu najavu priloga s nekoliko informacija – podsjećaju da je riječ već o šestom danu afere. Iako u tom trenutku Martina Dalić više nije ni na jednoj funkciji, i dalje ju prvo nazivaju ministricom, a onda dodaju i prilog „dosadašnja“. Simptomatično je i isticanje da je riječ o „Vladi premijera Plenkovića“. Često se u dosadašnjim izjavama premijera moglo uočiti da on ističe da je on šef, da se njemu za sve odgovara i da je on, u konačnici, onaj koji odlučuje o svemu. I u ovom slučaju možemo iščitati da je, iako ministrica podnosi ostavku, riječ o nečem što je zapravo premijer odlučio – on nipošto neće ugroziti svoje mjesto, pa čak ni kada je riječ o osobi za koju je poznato da je njegova desna ruka na koju se često oslanja, ali i osoba koja vodi neke od najbitnijih postupaka ove Vlade.

„Šesti dan od izbijanja afere "mailovi" ministrica Martina Dalić odlazi iz Vlade premijera Plenkovića. Premijer i njegova dosadašnja potpredsjednica i ministrica gospodarstva u 14 su sati u Banskim dvorima izašli pred novinare i priopćili da Martina Dalić - podnosi ostavku. Rezultat je to objavljivanja niza mailova do kojih je došao portal Index, a koji su pokazali pozadinu nastajanja Lex Agrokor.“ (Dnevnik HTV-a, 14. svibnja 2018.)

Nova TV pripremila je gotovo 20 minuta sadržaja i od ostatka emisije ga odvojila kratkim BUMPER-om, smontiranim spotićem. Broj najava je prilično velik:

„Na dan kad su iscurili novi mailovi, u kojima se doznalo da je premijerova savjetnica bila u prepisci s takozvanom grupom Borg, Martina Dalić povukla je očekivan potez. Tko će je naslijediti - premijer Plenković još nije objavio.“ (Dnevnik Nove TV, 14. svibnja 2018.)

Prvom najavom u emisiji urednik koji ju je pisao zapravo daje do znanja da ostavka Martine Dalić nije jedina vijest u tom danu. U elektroničkoj pošti koja je procurila to jutro, saznaje se i da je u prijepisci s grupom Borg bila i premijerova savjetnica, što za većinu medija prolazi nezapaženo, budući da je ministrica u ostavci taj dan – *ukrala show*.

„Pljušte reakcije na ostavku potpredsjednice Vlade. No, u danu u kojem su objavljeni i novi mejlovi - traži se i premijerova odgovornost.“ (Dnevnik Nove TV, 14. svibnja 2018.)

„Odlaskom Martine Dalić premijer ima nove probleme, naći zamjenu, ali i pripremiti se na nastavak afere mailovi za koju nitko ne može predvidjeti do kuda će ići i koga će još zahvatiti. O tim temama razgovaramo s predsjednikom HNS-a Ivanom Vrdoljakom, koalicijskim partnerom Andreja Plenkovića.“ (Dnevnik Nove TV, 14. svibnja 2018.)

„Martina Dalić bila je desna ruka Borislavu Škegri i Ivanu Šukeru, a zatim postaje ministrica u Vladi Jadranke Kosor. U ovom mandatu, jedna od najbogatijih, najodlučnijih, ali i najkontroverznijih u Vladi...“ (Dnevnik Nove TV, 14. svibnja 2018.)

„Odlazak Martine Dalić, ali i hoće li to imati utjecaja na nagodbu te odnose u HDZ-u, analiziramo s Mislavom Bagom.“ (Dnevnik Nove TV, 14. svibnja 2018.)

„Pet dana premijeru je trebalo da od "ne vidimproblem u aferi mailovi" dobije na stol ostavku svoje desne ruke u Banskim dvorima. Evo kratkog podsjetnika što su u pet dana sve izgovorili.“ (Dnevnik Nove TV, 14. svibnja 2018.)

Nova TV je svakako iskoristila priliku da najavama naglasi moć žene o kojoj se priča koristeći epitete poput *najbogatija, najodlučnija, najkontroverznija*. Budući da je pokrivanje događaja od strane HTV-a bilo dosta siromašnije, i broj najava je značajno manji.

„Ispred Banskih dvora je Zrinka Grancarić. Zrinka, ostavka Martine Dalić mogla se i očekivati nakon jučerašnjih izjava premijera i predsjednika Sabora. Očito je, kako je i sama rekla, postala pretežak politički uteg za vladajuće...“ (Dnevnik HTV-a, 14. svibnja 2018.)

Da je Martina Dalić postala uteg, nije sporno. No zanimljivo je isticanje priloga „politički“ u najavi HTV-a, posebno u situaciji kada se već debelo i repetitivno ističe i kaznena odgovornost aktera afere.

Usporedba sadržaja

HTV je u Dnevniku imao tri priloga vezana uz ostavku tadašnje ministrice. Dnevnik otvaraju prilogom sastavljenim isključivo od inserata s press konferencije na kojoj Martina Dalić daje ostavku. Potom uključuju novinarku s Markova trga koja najavljuje prilog o reakcijama na ostavku. Nakon priloga ponovno slijedi uključenje novinarku, a ona ovaj put govori o nagodbi i najavljuje prilog u kojem s ekonomskim analitičarima razgovaraju o budućnosti nagodbe. Blok vijesti vezan uz Agrokora i ostavku Martine Dalić završavaju čitanom vijesti o rezultatima poslovanja Agrokora.

Nova TV u svom 20-minutnom bloku ima ukupno četiri priloga i dva gosta. Prvo također donose pregled press konferencije, zatim prilog o političkim reakcijama i istrazi protiv Martine Dalić. Nakon toga u studio uključuju najvećeg koalicijskog partnera HDZ-a, Ivana Vrdoljaka, a poslije razgovora s njim puštaju prilog o poslovnom putu Martine Dalić. Zatim s Mislavom Bagom analiziraju odlazak Martine Dalić, utjecaj koji bi on mogao imati na nagodbu u Agrokoru te odnose u HDZ-u, a potom podsjećaju na nesrazmjer davanja ostavke i onoga što su premijer i bivša ministrica govorili pet dana uoči ostavke.

Emisije su potpuno različito posložene, ali najveće distinkcije u diskursu izvještavanja vidimo po priložima s press konferencije. Tvrdeći da „*nakon šest dana udara javnosti, pala je ostavka*“, Dnevnik HTV-a u uzročno posljedičnu vezu dovodi atmosferu koja se stvorila u javnosti s ostavkom ministrice. Diskursom dominira prepričavanje:

„Bivša potpredsjednica Dalić, tvrdi, ruke su mi čiste.,,

„Sve je trajalo 16 mjeseci. Kriza u Agrokoru tražila je brzo djelovanje.“

„Lex Agrokora pripremljen je, dodaje, u nekoliko tjedana. Donesen u posljednji trenutak.

Pred vratima je nagodba.,,(OFF-ovi, Dnevnik HTV-a, 14. svibnja 2018.).

Kada u posljednjem offu koristi tri kratke rečenice čija informativna vrijednost može zapravo stati u jednu, novinarka HTV-a koristi dramatičan diskurs i pojačava dojam nesvakidašnjosti situacije, postiže napetost i gledateljima želi dati do znanja koliko je nezahvalna situacija u kojoj se ministrica našla. Nakon što u dvije rečenice približi napetost situacije, u trećoj, zapravo pojačavajući diskurs junaka-spasitelja koji i inače koriste, ističući da će Agrokora biti spašen, primatelju žele dati do znanja da je unatoč svim spornim trenucima, sve što je ministrica učinila u konačnici urodilo plodom. A to bi trebalo biti jedino važno.

Novinarka HTV-a koristi i zamjenicu „sve“ i govori o trajanju od 16 mjeseci, iako nije jasno na što točno misli. Afera s mailovima u tom trenutku tek broji dane. Ona sama ocjenjuje da je situacija tražila brzo djelovanje i prezentira to kao činjenično stanje, dok izvještavajući u perfektu ostavlja dojam da je to brzo djelovanje o kojem ona govori već realizirano.

I Nova TV se dijelom koristi diskursom prepričavanja:

„Premijer kaže - ostvaren je strateški cilj. Nagodba je pred vratima.,,

„I poručuje,,

„Dalić poručuje - slom nije izazvala, a učinila je sve da zaposleni i gospodarstvo prođu što bezbolnije.“ (OFF-ovi, Dnevnik Nove TV, 14. svibnja 2018.)

Ipak, u svemu nude više observacija od Dnevnika HRT-a. Navode da:

„kamenog lica - Martina Dalić, u društvu premijera, presijeca krizu Vlade“ (OFF, Dnevnik Nove TV, 14. svibnja 2018.).

Ističući da je bila u društvu premijera, naglašavaju njihovo savezništvo. Ipak, ono što premijer i bivša ministrica govore kritički sagledavaju. Uz prepričavanje, podsjećaju na ono što je sporno u čitavoj situaciji – zarada milijuna.

„Plenković i danas ponavlja - Most je bio uključen u sve detalje, iako sada tvrde drukčije. Konzultante, odvjetnike i brokere angažirala je Martina Dalić, jer ih nije našla u državnoj upravi. Oni su - podsjećamo, zaradili milijune, na temelju zakona koji su sami napisali!“ (Dnevnik Nove TV, 14. svibnja 2018.).

Novinarka ovakvim OFF-om sugerira da je riječ o kaznenom djelu. Naglašava sukob interesa, a „podsjećajući“ na njega ne dopušta javnosti da zaboravi što je zapravo ključan problem čitave priče. Tom diskurzivnom, opozicijskom praksom, Nova TV se zapravo koristi čitavo vrijeme izvještavanja.

Press konferencija na kojoj je ostavka objavljena je zapravo bila izjava za medije s obzirom da nikakva pitanja nisu bila dopuštena. To saznajemo također iz sadržaja priloga Dnevnika Nove TV gdje novinarka u IT tonu pokazuje kako pita može li postaviti pitanje, dok premijer, bivša ministrica i tadašnja glasnogovornica Vlade odlaze.

HTV-ov prilog pak, u svrhu obrane, završava na drastično drugačiji način:

„OFF: Institucije će imati posla i s mailovima objavljenim u medijima.

TON Martina Dalić "Očekujem isto tako da će biti istraženo tko je točno objavio fragmente komunikacije potpredsjednice Vlade jer to nije nimalo nevažno, ne zbog mene osobno nego zbog institucija države."

“OFF: Jer to je, kaže, kazneno djelo. Oni i dalje cure, a fotelja je ostala prazna.“(Dnevnik HTV-a, 14. svibnja 2018.)

Zanimljivo je kako su i jedna i druga televizija odlučile istaknuti da u navedenoj situaciji ima elementa kaznenog djela, pritom misleći na dva potpuno različita kaznena djela. Govoreći da mailovi *„i dalje cure, a fotelja je ostala prazna“* novinarka naglašava kako ostavka ništa nije riješila, insinuirajući da se onda bez ostavke i moglo, ali i da je ta priča, po ministricu barem, sasvim završena.

U sljedećem prilogu i HTV i Nova TV izvještavaju o reakcijama. HTV-ovim diskursom ponovno dominiraju prepričavanja, odnosno parafraziranja dijela izjava. Odmah u prvom OFF-u novinarka koristi zamjenicu *„svaku“* kako bi dodatno naglasila da oporba kritizira.

„Osim sad već bivše ministrice, Vladu su danas pohodili i predsjednik Sabora te ministar unutarnih poslova. No, bez komentara. Zato je opozicija iskoristila svaku priliku za reakciju.“(Dnevnik HTV-a, 14. svibanj 2018.)

Budući da su aspekt održavanje koalicije na Novoj TV pokrili gostovanjem Ivana Vrdoljaka, predsjednika HNS-a, reakcije vladajućih nisu donosili u prilogu o reakcijama. Učinio je to HTV, ističući opstanak koalicije. Diskurs obrane postojeće političke opcije pojačavaju tako da i tamo gdje nisu dobili potvrdu – kao kod HNS-a, oni sami donose zaključak i prezentiraju ga javnosti umjesto da javnosti prikažu sve strane i dopuste joj da sama izvede zaključak.

TON Krešo Beljak: „...netko od tih 76 ruku koje podržava vladu ipak treba biti dovoljno savjestan i reći gospodo to ovako dalje više ne može.“

OFF: A taj netko, kako sad stvari stoje, neće biti manjinci. Furio Radin poručuje:

TON Furio Radin: "Da, mi i dalje podržavamo premijera Plenkovića."/blic/

"Politički je stvar sada okončana ostavkama, oko drugih stvari postoje druga tijela koja će dati svoje odgovore."

OFF: "HNS, s druge strane, ne govori o podršci Vladi. Na temelju činjenice da i dalje inzistiraju na procesu nagodbe s vjerovnicima, može se nagađati da koaliciju ne smatraju upitnom."

TON Ivan Vrdoljak: "U procesu restrukturiranja Agrokoru ima radnji koje bacaju mrlju na sve dobro što je učinjeno za hrvatske radnike i hrvatske poduzetnike. Poštujem odluku potpredsjednice Vlade Martine Dalić da podnese ostavku i premijera da prihvati ostavku."

OFF: Koalicijski partneri sutra se sastaju s povjerenikom za Agrokor. Tko će naslijediti Martinu Dalić, još nije poznato. (Dnevnik HTV-a, 14. svibnja 2018.).

Obrambeni diskurs koji dominira izvještavanjem HTV-a kada je riječ o ostavci Martine Dalić pojačan je prilogom u kojem ekonomski analitičari o budućnosti nagodbe govore uglavnom u superlativima. Unatoč njezinom odlasku prije postizanja same nagodbe, pridaju joj se zasluge osobe koja je sve dovela do kraja, iako je Novoj TV sporan upravo način do kojeg se došlo do završnice svega.

OFF: "Ekonomski analitičari slažu se da je u ovom trenutku nagodba vezana za Agrokor prije svega u rukama vjerovnika."

OFF: "Munjiza kaže da je preuranjeno govoriti o tome kolike su zasluge Martine Dalić u spašavanju Agrokoru. Sve će ovisiti o provedbi nagodbe i o tome tko će na kraju biti vlasnici Agrokoru."

TON "Što će se desiti sa eventualnim tužbama, tko će snositi trošak tužbi i na kraju krajeva kako će završiti tako da je sad preuranjeno reći ali apsolutno ajmo reći da je nagodba pri kraju da je to zasluga vlade i onoga koje je to operativno vodio."

OFF: "Koordinacija proizvođača i dobavljača koncerna Agrokor ne želi komentirati odlazak Martine Dalić. U fokus im je, kažu, jedino postizanje nagodbe!" (Dnevnik HTV-a, 14. svibnja 2018.).

Kako bi pojačali diskurs junaka koji pripisuju bivšoj ministrici Dalić i premijeru Plenkoviću, HTV je iskoristio prilog u kojem su pokušali donijeti vijest o ostavci ministrice Dalić iz aspekta utjecaja na nagodbu koja je u samoj završnici. U tu svrhu koriste nekoliko tonskih inserata ekonomskih analitičara od kojih apsolutno nijedan od njih ne govori ništa što ne ide u prilog Martini Dalić. Dapače, jedan od njih ističe da je i sama činjenica da je “*nagodba pri kraju, zasluga Vlade i onoga tko je to operativno vodio*”. Operativni vođa je, dakako, Martina Dalić. Zanimljivo je primjetiti da je ovaj prilog jedini koji je u tijeku izvještavanja o ova četiri događaja na HTV-u napravljen tematski, u smislu da nije korišten isključivo diskurs izvještavanja s dnevnih događaja. Ipak, prilog je to u funkciji spašavanja ugleda Martine Dalić, iako odlazi s mjesta ministrice. Znakovit je i sam kraj priloga koji sugerira da Martina Dalić za dobavljače koncerna Agrokor, koji su najpogođeniji čitavom situacijom zbog velikih financijskih gubitaka, nije interesantna tema. Dapače, ističe se da njih zanima isključivo postizanje nagodbe pa se dolazi do zaključka da njih ni ne zanima što je sve bilo potrebno učiniti da do nagodbe dođe, a posredno ih ne zanimaju ni eventualna kaznena djela ili politički i moralno upitni potezi koji su doveli do ostavke. Odnosno – ako su ona i učinjena, novinarka sugerira, dobavljači s tim nemaju problem, pa se postavlja pitanje zašto itko drugi bi imao?

Analiza izvještavanja o odbačenoj prijavi USKOK-a 18. lipnja 2018.

Nakon što su stranke Živi zid i Slobodna Hrvatska zbog afere Hotmail i potencijalne zlouporabe položaja i ovlasti, trgovine utjecajem i zlouporabe povlaštenim informacija, USKOK-u podnijele kaznene prijave protiv premijera Plenkovića, tadašnje potpredsjednice Vlade i ministrice gospodarstva Martine Dalić, bivšeg Vladinog izvanrednog povjerenika u Agrokoru Ante Ramljaka i ministra financija Zdravka Marića, USKOK je prijave odbacio.

Isti dan izvanredni povjerenik Fabris Peruško predstavio je vjerovnicima prijedlog nacrta nagodbe. Ona je odmah i prihvaćena. I o ovoj temi su Nova TV i HTV prilično različito izvještavali – dok je Nova TV prijedlogu nacrta posvetila samo čitanu vijest, a USKOK-u čitav prilog – HTV je učinio obrnuto. O predstavljanju prijedloga nacrta nagodbe izvijestili su u prilogu, potom uključili novinarku uživo, a o USKOK-u tek u čitanoj vijesti naposljetku.

Headlinesi

Odbačene prijave USKOK-a za obje televizije su bile dovoljno važne pa su obje bile istaknute i u prvom headlineu. Nova TV donosi:

„Afera „Hotmail“ za Uskok završena – odbačene prijave protiv Plenkovića, Dalić, Marića i Ramljaka“ (Dnevnik Nove TV, 18. lipnja 2018.)

Uz headline su istaknuli naslov „Sve je ok“ čime su u svoj diskurs uveli blagi sarkazam. Ističući da je afera završena za Uskok, sugerirali su da je ostalo mnogo toga nejasnog i neodgovorenog.

„Posljednji dogovori o nagodbi Agrokorovih vjerovnika, Alka pristala na prijedlog. USKOK odbacio kaznene prijave o aferi Hotmail.“ (Dnevnik HTV-a, 18. lipnja 2018.)

Dnevnik HTV-a u headline pak u prvi plan stavlja proces nagodbe koja se odvija očigledno planiranim tokom, a pred kraj ubacuju i informaciju da je USKOK prijave odbacio. Diskursom HTV-a dominira pozitivan dojam – situacija se odvija po planu, riječ je o posljednjim dogovorima, a i ako je bilo nešto sporno – poput ovog problema s Alkom, i oni su sada otklonjeni.

Na taj način uspostavljaju okvir o potpredsjednici Vlade koja je postala žrtva medijske hajke. Naime, ako je USKOK odbacio prijave, znači da nema nikakve kaznene odgovornosti. Osim toga, proces nagodbe je pred samim krajem, dakle tadašnja ministrica je uspjela u naumu – spasila je radna mjesta, Agrokor nastavlja poslovati, nema nikakvih kaznenih odgovornosti, sve prijave su odbačene – a ona je ipak odstupila. Na taj način tipičan diskurs junaka koji HTV njeguje se sada pretvara u diskurs tragičnog junaka.

Najave

„Dobar dan! Afera Hotmail za Uskok ne postoji. Točnije, nema osnove za pokretanje istrage protiv Andreja Plenkovića, Martine Dalić, Zdravka Marića i Ante Ramljaka. Odgovor je to tužiteljstva na podnesene kaznene prijave Živog zida i Slobodne Hrvatske. USKOK ne vidi kaznenu odgovornost i povezanost bivše potpredsjednice zbog prepiske s grupom Borg u izradi Lex Agrokora. I to putem privatnog mejla.“ (Dnevnik Nove TV, 18. lipnja 2018.)

„Pregovori Agrokorovih vjerovnika su završeni. Izrađena je konačna verzija nagodbe koja bi trebala odrediti budućnost koncerna. Zbog toga je u Banskim dvorima održan niz sastanaka. Izvanredni povjerenik Peruško izjavio je da će se o tekstu nagodbe glasovati sutra.

Jedan od tri vjerovnika koji sve do kraja nisu htjeli pristati na prijedlog nagodbe, tvrtka Alka, na kraju je ipak popustio.,, (Dnevnik HTV-a, 18. lipnja 2018.)

„Prije početka Dnevnika završio je sastanak udruge dobavljača i na kojem im je predstavljena konačna verzija nagodbe. Sve je pratila Dijana Kovaček. Dijana, pitanje svih pitanja je naravno, hoće li dobavljači sutra poduprijeti nagodbu.“ (Dnevnik HTV-a, 18. lipnja 2018.)

Diskurs izvještavanja Nove TV u ovom slučaju iznimno je kritičan. Iako je USKOK donio odluku o nepostojanju osnove za pokretanje istrage, za Novu TV je takva odluka, očigledno, jako upitna. U najmanju ruku sporna im je komunikacija putem privatne elektroničke pošte, što ističu veznikom i pokaznom zamjenicom „i to“. S druge strane, HTV je u tom istom danu kao ključan događaj prepoznao nešto potpuno drugo. Naglasak stavljaju na postizanje nagodbe, iako je to bio samo jedan korak naprijed, a nikako ne kraj procesa. Diskursom najava Dnevnika HTV-a dominira pasiv (*pregovori su završeni, izrađena je verzija, održan je sastanak*). Budući da je mahom riječ o pozitivnim vijestima, pasivom se u diskursu ističe njihova konačnost, uspjeh završetka i privođenja kraju još jedne etape.

Sadržaj

HTV je o USKOK-ovom odbacivanju kaznene prijave izvijestio čitanom viješću kojoj je pridodao i dio iz priopćenja USKOK-a, ali i reagiranje bivše ministrice za HINU. Uspješnost procesa u Agrokoru HTV naglašava vremenskom odrednicom „u isto vrijeme“, gdje još jednom podsjeća da ne samo da je nagodba gotovo postignuta, nego je i USKOK odbacio prijavu. Ostatak vijesti je zapravo klasično napisan, osim dijela gdje voditelj Dnevnika pročitava pisanu izjavu bivše ministrice Dalić, što nije tipično za televizijski diskurs.

„U isto vrijeme, USKOK je odbacio kaznene prijave u slučaju Hotmail. Stranke Živi zid i Slobodna Hrvatska prijavile su premijera Andreja Plenkovića, Martinu Dalić, Antu Ramljaka i ministra Zdravka Marića, jer su, kako su naveli, namjerno obmanjivali javnost o stanju u Agrokoru, neovlašteno otkrivali povlaštene informacije te time posebnom skupini fizičkih i pravnih osoba omogućili stjecanje imovinske koristi.“ (čitana vijest, Dnevnik HTV-a, 18. lipnja 2018.)

„Utvrđeno je da na strani prijavljenih osoba ne postoji veza između odabira osoba koje su činile radnu skupinu za izradu zakona o postupku izvanredne uprave u trgovačkim

društvima od sistemskog značaja za Republiku Hrvatsku i potom angažiranja nekih od njih kao izvanrednog povjerenika i njegovih savjetnika, odnosno utjecaja na izbor glavnog svajetnika za restrukturiranje i njegovih podugovaratelja.“(priopćenje Uskoka, Dnevnik HTV-a, 18. lipnja 2018.)

„Na odluku USKOK-a osvrnula se bivša potpredsjednica Vlade i ministrica gospodarstva Martina Dalić. U izjavi za HINU rekla je“(Dnevnik HTV-a, 18. lipnja 2018.)

„Potpuno sam sigurna da je prepoznavanje i prihvaćanje istine dostižno i ostvarivo, neovisno o tome koliko to bio mukotrpan i dugotrajan proces.“(Dnevnik HTV-a, 18. lipnja 2018.)

Diskurs izvještavanja Nove TV o ovoj temi je opozicijski. Propituju odluku USKOK-a i serviraju nekoliko činjenica čime omogućavaju gledatelju da donese svoj sud. Već na samom početku priloga koriste se figurom antiteze pa kažu:

„Afere koja je srušila Martinu Dalić - pita li se istražitelje USKOK - a - nema!“(off, Dnevnik Nove TV, 18. lipnja 2018.)

Time žele pokazati apsurd situacije jer odluka USKOK-a signalizira da nije bilo razloga za ostavku. Novinarka dijelom koristi diskurs prepričavanja, ali umjesto tipičnog korištenja riječi poput *poručuje, tvrdi, kaže*, kako bi parafrazirala priopćenje USKOK-a navodi da

„USKOK-ovi istražitelji ne misle da su prijavljeni otkrivali povlaštene informacije, te piscima zakona omogućili zaradu.“(off, Dnevnik Nove TV, 18. lipnja 2018.)

Na taj način pomalo i obezvrijeđuju mišljenje USKOK-a, svodeći ga na razinu mišljenja, umjesto odluke institucije, čime posredno dovode u pitanje stav USKOK-a. Novinarka tako tvrdi i da:

„Nisu pronašli vezu između kazneno prijavljenih i onih koji su radili na spornom zakonu. Kao i na angažiranju nekih od njih poput izvanrednog povjerenika i njegovih savjetnika.“(off, Dnevnik Nove TV, 18. lipnja 2018.)

što sugerira da samo zato što veza nije pronađena, ne znači da ne postoji. Dapače, sugerira se da je USKOK taj koji je možda nesposoban pronaći takvu vezu ili to jednostavno ne želi.

„Antu Ramljaka, podsjećamo, izabrala je Vlada, potvrdio sud. A on izabrao Alix partners, koji je dao posao ljudima, koji su pisali lex Agrokor. Istražitelji su s Ramljakom, neslužbeno doznajemo, razgovarali. I to na temelju kaznene prijave Ivice Todorića.“ (Dnevnik Nove TV, 18. lipnja 2018.)

Na samom kraju priloga novinarka na iznimno pojednostavljen način podsjeća na tok događaja u kojem USKOK nije uspio pronaći ništa sporno prema kaznenom zakonu. Time uvodi dodatnu kritiku u diskurs izvještavanja. Niz kratkih rečenica koje daju dodatnu dramatiku koristio je i HTV prilikom izvještavanja o ostavci Martine Dalić, ali u različitu svrhu.

Curenje iskaza iz DORH-a - 23. kolovoz 2018.

Ponovno otvaranje afere Hotmail prolazi u sjeni problema u brodogradilištu Uljanik i Treći maj. Štrajk radnika čije plaće kasne udarna su vijest u zemlji, pa je i na Novoj TV i HTV-u afera Hotmail bila u drugom headlineu, poslije brodogradilišta.

Headlinesi

I Nova TV i HTV donose slične informacije u svojim headlinesima, ali diskurs Nove TV je puno više opozicijski i kritičan. Zanimljivo je primjetiti kako Dnevnik HTV-a u svojem headlineu ne spominje premijera, čije je upletenost zapravo ključan trenutak curenja informacija jer one dokazuju da je on zapravo sve znao. Sve aktere koje HTV u headlineu spominje su zapravo dva bivša čelnika i jedan koji nije pretjerano politički bitan.

„Procurili iskazi Martine Dalić, Ante Ramljaka i Zorana Besaka USKOKU u slučaju Hotmail. Povjerenstvo za odlučivanje o sukobu interesa ponovno razmatra predmet.“ (Dnevnik HTV-a, 23. kolovoz 2018.)

Nova TV, s druge strane, ktitički napominje da iskazi kompromitiraju dva istaknuta člana Vlade – njenog predsjednika i ministra vrlo važnog resora. Ističe da Povjerenstvo razmatra otvaranje još jednog dodatnog slučaja, dok HTV tu vijest donosi na način i to tako da ističe

ovo „ponovno razmatranje“, što zapravo podsjeća na neuspjeh prethodnog pokušaja bavljenja ovom temom.

„Iskazi Martine Dalić kompromitiraju premijera i ministra financija. Uz Plenkovićev, Povjerenstvo za odlučivanje o sukobu interesa, razmatra otvoriti i predmet protiv Marića.“ (Dnevnik Nove TV, 23. kolovoz 2018.)

Najava

Curenje informacija su i jedna i druga televizija popratile jednim prilogom, najavljenim najavama. I Nova TV i HTV u prvoj rečenici donose informaciju da su već prošla dva mjeseca od odbacivanja kaznenih prijava u ovoj aferi. Ipak, Nova TV tu informaciju odvaja suprotnim veznikom „no“, koji sugerira promjenu stanja i novi potencijalni zaokret. Svom tradicionalnom kritičkom diskursu pridonose rečenicom „svi su sve znali“, koja je možda kao sintagma primjerenija svakodnevnom jeziku, ali zato efektno objašnjava ono što žele poručiti.

„Prošlo je više od dva mjeseca otkad su tužitelji odbacili kaznenu prijavu u slučaju BORG. No na svjetlo dana isplivali su dijelovi iskaza Martine Dalić, Ante Ramljaka i Zorana Besaka, danih USKOK-ovim istražiteljima u jeku istrage o Agrokoru. Iz transkripata koje je objavila N1 televizija, proizlazi kako su svi sve znali, pa i na koji se način formirala radna skupina.“ (Dnevnik Nove TV, 23. kolovoza 2018.)

HTV, pak, nakon ponavljanja informacije da je kaznena prijava odbačena, nastavlja tvrdeći da su u medije „procurili“ iskazi. Takvim izborom riječi naglašavaju upitan način kako se do tih informacija zapravo došlo. Nabrajajući što se točno iz tih informacija može zaključiti, informacije o članovima vlade stavili su na posljednje mjesto – sugerirajući da onda sigurno ništa važno u informacijama ni nema.

„Dva mjeseca nakon što je DORH odbacio kaznene prijave za trgovanjem utjecajem, zlouporabu povlaštenih informacija u slučaju Hotmail, u medije su procurili iskazi Martine Dalić, Ante Ramljaka i Zorana Besaka USKOKU. U njima se navode pojedinosti o osnivanju radnih skupina za Agrokor, njihovoj komunikaciji, članovima Vlade i drugo. Zbog objave novih dokumenata, Povjerenstvo za odlučivanje o sukobu interesa priopćilo je da ponovno razmatra predmet.“ (Dnevnik HTV-a, 23. kolovoza 2018.)

Sadržaj

Kada je riječ o sadržaju priloga dviju televizija, struktura je slična, kao i dio sugovornika. Ipak diskurs obrane je i dalje postojan kod HTV-a. Sam prilog započinju rečenicom da je

„Afera Hotmail ponovno je u medijima. Iz transkripata iskaza bivše ministrice Martine Dalić Uskoku proizlazi da je Zdravko Marić sudjelovao na više sastanaka o Agrokoru nego što se mislilo.“ (off, Dnevnik HTV-a, 23. kolovoz 2018.)

Koriste i diskurs smanjivanja važnosti pojedinih informacija kada govore „*nego što se mislilo*“, jer nije jasno tko je to točno pogrešno mislio. Zapravo je riječ o tom da su Povjerenstvu dostavljeni pogrešni podaci, što je kudikamo opasnije od običnog mišljenja. Vidljivo je to iz iskaza koji su procurili, a u kojima vidimo da je ministar Marić sudjelovao na ukupno osam sastanaka, umjesto na dva kako je do tada tvrđeno. Ministar Marić i Vlada nisu lagali – Povjerenstvo je zapravo učinilo pogrešku jer je od Vlade tražilo informacije samo o ta dva sastanka, a ni u jednom trenutku nisu pitali na koliko je točno sastanaka ministar sudjelovao. Ipak, i ministar Zdravko Marić je prešutio stvarnu brojku, kao i ured Vlade koji se morao očitovati Povjerenstvu. Sporne dodatne sastanke jednostavno nisu spomenuli. Zbog toga je Povjerenstvo za odlučivanje o sukobu interesa ponovno otvorilo istragu protiv Zdravka Marića i Andreja Plenkovića, a novi predmeti su otvoreni u slučajevima Bože Petrova i ministra unutarnjih poslova Davora Božinovića. Ovog potonjeg upravo zbog nepodudarnosti podataka objavljenih u medijima i onih koji su dostavljeni na zahtjev Povjerenstva.

Diskurs obrane HTV podržava i još jednim OFF-om i tonom dvaju ministara koji također tvrde da u čitavoj situaciji nema ništa sporno,

„OFF: Da je ta tema u smislu političke i kaznene odgovornosti vlade zatvorena, smatraju i drugi ministri.“

„TON Tolušić Da li ste vi vidjeli izvješće DORH-a oko svega ovoga? Ako je DORH rekao, o tome se nema što razgovarati.“

“TON Kušćević Ja to vidim kao jedan pokušaj da se umanji veliki potez spašavanja Agrokoru i svih tvrtki i radnih mjesta. – čiji pokušaj? Pa evo ne znam čiji pokušaj ali sasvim jasno, (Dnevnik HTV-a, 23. kolovoz 2018.)

Kod parafraziranja HTV često bira dijelove izjava koji idu u korist obrambenog diskursa pa tako dodatno naglašavaju diskurs herojstva Vlade u slučaju Agrokor zbog spasa radnih mjesta. Ne samo da je tvrtka spašena, nego je to učinjeno bez troškova za druge porezne obveznike.

„OFF: Spas tvrtke bez korištenja novca iz državnog proračuna najvećim uspjehom smatra i premijer Plenković. Drži da je objava transkripata politički motivirana.“ (Dnevnik HTV-a, 23. kolovoz 2018.)

Novinarka navodi da je u Vladi bio i šef SOA-e. U njegovom slučaju koristi iznimno ublaženi pasiv glagola zamoliti, jer bi korištenje tog glagola u suprotnom zahtijevalo da se kaže tko je šefa SOA-e nešto zamolio. Sporno je i korištenje glagola „*zamoliti*“ jer se na taj način percipira da je netko tražio uslugu, umjesto dao zadatak, što je za pretpostaviti da je slučaj, budući da je riječ o komunikaciji između nadređenog i zaposlenika, što je odnos u kakvom su se u tom trenutku nalazili ministrica gospodarstva Martina Dalić i Daniel Markić. Dapače, naknadno šef SOA-e demantira navode o provjeravanju potencijanih kandidata za izvanrednog povjerenika, odnosno tvrdi da nikakvu sličnu zamolbu ili naredbu nije dobio od Martine Dalić ili nekog drugog aktera. Ipak priznaje da je SOA provjeravala Branimira Bricelja i da nije prošao sigurnosne provjere – što nameće pitanje otkud mu informacija tko su onda potencijalni izvanredni povjerenici? Takav zahtjev je naprosto morao dobiti od nekoga tko je vodio proces.

„OFF: U Vladi je danas bio i šef SOA-e Danijel Markić. U iskazu bivše ministrice navodi se kako je bio zamoljen da uvidom u raspoložive mu podatke provjeri nekoliko kandidata za izvanrednog povjerenika Agrokor.“ (Dnevnik HTV-a, 23. kolovoz 2018.)

Diskurs ublažavanja vidljiv i u daljnjem toku priloga kada novinarka tvrdi da je priča za Vladu završena – čime implicira da Vlada o tom uopće može odlučiti, budući da ako Povjerenstvo otvara slučaj, a najavljuju se i nove kaznene prijave, odlučiti o kraju neke priče Vlada ne može. Uz to, novinarka tvrdi da Povjerenstvo najavljuje „*moгуći*“ nastavak priče. Koristeći taj prilog implicira se da se to možda hoće, a možda neće dogoditi, što demantira predsjednica Povjerenstva Nataša Novaković već u tonu koji slijedi, budući da tvrdi da je zbog svega sazvan radni sastanak.

„OFF: I dok je za Vladu priča završena, povjerenstvo za odlučivanje o sukoba interesa najavljuje mogući nastavak u slučaju ministra Marića.“ (Dnevnik HTV-a, 23. kolovoz 2018.)

„TON Novaković Što se tiče predmeta gospodina Zdravka Marića, povjerenstvo će imat radni sastanak sljedeći tjedan, općenito u kontekstu svih ovih zbivanja koja su danas od jutra aktivna te ćemo odlučiti o eventualnom pokretanju, odnosno otvaranju predmeta protiv Zdravka Marića ili obnavljanju postupka.“ (Dnevnik HTV-a, 23. kolovoz 2018.)

Diskurs obrane pojačan je i zadnjim OFF-om, posebno ističući zamjenicu i prilog „sve moguće“, čime se pojačava dojam da je ministar na raspolaganju i da je sve u redu.

*„OFF: Ministar Marić poručuje da će odgovoriti na sve moguće dodatne upite.“
(Dnevnik HTV-a, 23. kolovoz 2018.)*

Dnevnik Nove TV samoinicijativno u prilogu tvrdi da novi dokumenti „*bacaju novo svjetlo u slučaju Hotmail*“, čime nastavljaju svoj kritički diskurs.

„Svjedočenje Martine Dalić, Ante Ramljaka i Zorana Besaka koji bacaju novo svjetlo u slučaju HOTMAIL - šefa Vlade ne brinu.“ (off, Dnevnik Nove TV, 23. kolovoz 2018.)

Također, u odnosu na HTV koji ublažava situaciju, Nova TV je na neki način naglašava. Čine to suprostavljajući dva podatka koja imaju, a vezujući ih suprotnim veznikom te korištenjem glagola „lagati“.

„OFF: Zdravko Marić, doznaje se iz iskaza, bio je na nekoliko sastanaka, a ne samo na dva, kako je prijavljeno Povjerenstvu za odlučivanje o sukobu interesa.,,

„OFF: Tko je lagao, a tko ne, pozabavit će Povjerenstvo već idući tjedan.“

Nova TV donosi i neke informacije koje HTV jednostavno ne spominje, a vezani su uz slučaj. Koriste se tako tekstualnom tišinom – izbjegavaju reći ono što se očekuje čuti, budući da je informacija poznata svim medijima i ne radi se o ekskluzivi jednog medija. Dapače, Nova TV naglašava kako slučaj jest otvoren, ali se Vlada nije očitovala.

„OFF: U slučaju Martine Dalić i Andreja Plenkovića predmeti su već otvoreni. No Vlada se u slučaju Plenković nije očitovala. I bez toga predmet će se naći na sjednici Povjerenstva.“

„OFF: No navodi se (u iskazu) kako je s cijelim procesom upoznat i vrh HDZ-a, kao i MOST-a, i koji su svemu dali potporu.,,

Tvrdeći da će se „OFF: I bez toga predmet će se naći na sjednici Povjerenstva“ proizlazi da izostanak očitovanja novinarka shvaća kao pokušaj zaustavljanja predmeta. Također, informacije koje novinarka Nove TV spominje zapravo su činjenice dobivene od predsjednice Povjerenstva za odlučivanje o sukobu interesa dobijene na zajedničkoj izjavi za medije, na kojoj je bio i HRT i čije je tonske inserte koristio u priložima.

Izostavljajući poznate činjenice koje kompromitiraju premijera i trenutne ministre, postaje očito da je diskurzivna praksa HTV-a u funkciji očuvanja postojećeg poretka. U trenutku kada Povjerenstvo za odlučivanje o sukobu interesa najavljuje otvaranje predmeta protiv predsjednika Vlade jedne države radi potencijalnog skrivanja informacija u svrhu zaštite ministra koji je potencijalno u sukobu interesa od samog početka svog mandata, a postoji sumnja da se nije izuzeo iz odlučivanja o koncernu u kojem je nekada radio, to su informacije koje javnost treba znati. Nedostatak takve informacije javnost koja navedenu temu ne prati pažljivo možda neće ni primjetiti – upravo zbog šume vijesti o jednoj temi, ali i učestalosti otvaranja, a onda nažalost i zatvaranja predmeta od strane Povjerenstva za odlučivanje o sukobu interesa. Važno je napomenuti da je i izbor predsjednice Povjerenstva za odlučivanje o sukobu interesa svojedobno podigao prašinu u medijima jer je glasanje u Saboru ponavljano nakon što ni ona ni njena protukandidatkinja, Dalija Orešković, koja je do tada oponašala funkciju predsjednice Povjerenstva, nisu dobile dovoljan broj glasova. Vladajuća stranka, HDZ, podržala je trenutnu predsjednicu Povjerenstva.

Zaključak

Iz analize proizlazi da HTV u svom Dnevniku izvještavajući o aferi „Hotmail“ koristi obrambeni diskurs. Uz pomoć mnoštva prepričavanja, korištenja ublaženih riječi te prepričavanja i parafraziranja, grade diskurs herojstva koji se odražava na sliku koju šalju u javnosti po pitanju uključenosti Vlade u proces postizanja nagodbe u Agrokoru. Najvidljivije je to na samom početku afere iz analize Dnevnika od 11. svibnja i mailova koji izlaze tek treći dan. U tom trenutku nije poznato koliki će opseg afera doseći, kao ni da će ministrica komunikaciju privatnom elektroničkom poštom platiti vlastitom foteljom, ali HTV za Vladu, možemo reći, gasi vatru koja počinje buktati. I kada koriste inserte iz elektroničke komunikacije, koriste dijelove koji sklanjaju pažnju s odgovornosti ministrice, a prebacuju na Borisa Šavorića. HTV uglavnom prepričava i parafrazira izjave političara koje se prikupe tijekom dana, a kada je riječ o tonovima premijera Plenkovića koriste uglavnom one u kojima premijer puno govori, a malo kaže – odnosno one koji služe kao spinovi i ne odgovaraju na konkretna pitanja o problematici o kojoj javnost pokušava doznati više. Izjave su to u kojima predsjednik Vlade spominje orkestiranje, razloge afere nalazi u nagradi koju treba primiti i slično. S druge strane, HTV parafrazira i izjave oporbe koja mahom napada vladajuće, ali u takvim priložima HTV nepogrešivo ima i drugu stranu. Na žalost, ne onu gdje sam nešto istraži i provjeri, nego pronalazi bilo kakve pozitivne aspekte događaja i stavlja ih u korelaciju s problemom. Primjer je izvještavanje o reakcijama oporbe pa na kraj priloga dodaju koalicijske partnere uz naglašavanje kako oni ne odustaju od koalicije i kako je koalicija zapravo sigurna.

Nova TV zapravo vrlo kritički izvještava i s više različitih aspekata. U većini slučajeva koje smo analizirali, Nova TV ima puno širi krug sugovornika, kao i bolji pregled situacije. Diskurs Nove TV je opozicijski, a iako često koristi upravo iste tonske inserte poput HTV-a, stavlja ih u drastično drugačiji kontekst. Posebno je to vidljivo kod Dnevnika od 11. svibnja

kada Nova TV objavljuje čitavu priču o komunikaciji premijera Plenkovića i analizira ju s komunikacijskom stručnjakinjom, dok HTV te iste tonove stavlja u ozbiljan i legitiman politički kontekst.

Koristeći tekstualnu tišinu i diskurs prepričavanja o aferama i ključnim događajima informiraju isključivo izvještajno u funkciji zaštite vladajuće koalicije. HTV ne postavlja pitanja, ne izvještava kritički i u konačnici ne ispunjava svoju obvezu čuvara demokracije.

Biti čuvar demokracije posebno je bitno u ovakvim situacijama. Čitava afera Agrokor, od samog svog početka, suspektna je na brojne načine. Ona je iznimno komplicirana i sadržajna, pa izvještavanju o njoj treba pristupiti na takav način. I bez upliva politike moguće je da je Agrokor, kroz privatizaciju, a poslije i načinom vođenja koncerna, godinama uspješno skrivao brojna kaznena djela vezana za gospodarski kriminal. Agrokor kao koncern je postao toliko velik da je gotovo nemoguće da niti jedna državna institucija zadužena za nadzor privatnih tvrtki nije primjetila brojne probleme s kojima su se u koncernu suočavali, kao i nepodudaranje financijskih izvještaja.

Prva sporna stavka je ministar Marić, koji je nekada bio zaposlenik Agrokoru, a koji sada, kao ministar financija, uz Martinu Dalić i premijera, usko surađuje u procesu restrukturiranja koncerna. Curenjem mailova Martine Dalić otkriva se da se čitav posao vodi netransparentno, a zahvaljujući Lex Agrokoru, prilično velike svote za domaće prilike zarađuju upravo oni ljudi koji su taj zakon napisali.

Situacija u Agrokoru, privatnoj tvrtki koju na kraju spašava Vlada, odnosno država, nije izoliran slučaj u hrvatskoj povijesti. Jedan od glavnih motiva koje je oporba koristila pri napadima na vladajuće jest mogućnost da će spašavanje Agrokoru na kraju biti plaćeno novcem poreznih obveznika. Upravo je to modus operandi gotovo svake Vlade koja je bila na čelu države – obećavajući jačanje gospodarstva, novci poreznih obveznika se gotovo periodičnim inekcijama uštricavaju u različita posrnula poduzeća čiji je loše poslovanje uglavnom rezultat nepoštene i netransparentne transformacije vlasništva, odnosno privatizacije. Samo neki od primjera gdje država preuzima dugove posrnulih tvrtki u ime državnih potpora su brodogradilišta čija borba za opstanak tek slijedi, Croatia Airlines u kojem raste nezadovoljstvo radnika, Hrvatske željeznice, Petrokemija. Financijske inekcije koje takve tvrtke dobiju uglavnom su kratkotrajno rješenje, a u trenutku kada se i one istope – problemi opetovano izlaze na vidjelo. Vlade Republike Hrvatske tako novcem poreznih obveznika uglavnom kupuju socijalni mir, a eksplozije po minskom polju zvanom hrvatsko gospodarstvo samo mijenjaju mjesto.

Nije rijetkost da takve tvrtke, nakon skidanja s liste poduzeća od strateškog interesa za državu završe u inozemnom vlasništvu. I spašeni Agrokor, što premijer Plenković redovito ističe kao uspjeh kakav politika nijedne prethodne Vlade nije polučila, završio je u ruskim rukama.

Javnost je sposobna vršiti pritisak i utjecati na političko stanje u državi, ali posredstvom medija. Zadatak medija je kritički sagledati čitav proces i o njemu izvjestiti sukladno etičkim pravilima, predstaviti javnosti sve činjenice i dopustiti gledatelju da sam donese zaključak. Čak i kada ste, kao medij, u situaciji da kritički izvjestite o vlastitom osnivaču, dužni ste to učiniti jer kao medij, posebno televizija u funkciji javnog servisa, odgovarate građanima. Izbjegavanjem činjenica koje idu na štetu vladajućoj koaliciji, stavljanje novinarstva u funkciju propagande osnivača kada imate odgovornost javnog servisa, nedopustiva su kršenja novinarskih načela. Zahvaljujući takvom izvještavanju, politički akteri ove afere imaju priliku izbjeći odgovornost na koju ih javnost treba pozvati, a koju oni moraju snositi i za puno benignije stvari. Trgovanje povlaštenim informacijama, sukob interesa, obmanjivanje javnosti o stvarnom stanju i odavanje povlaštenih informacija kako bi treća osoba ostvarila imovinski profit su problem o kojima je svaki medij dužan izvjestiti, a svaki građanin dužan biti upoznat.

Literatura

- 1) Alaburić, Vesna (2003) *Sloboda misli, mišljenja, izražavanja i informiranja*. U: Hrvatska pravna revija 6 (2003): 11-30.
- 2) Dnevnik Nove TV (ustupljeno na zahtjev)
- 3) Dnevnik HRT (ustupljeno na zahtjev)
- 4) Galić, Mirko (2016) Leksikon radija i televizije. HRT i Ljevak
- 5) Gillespie, Marie i Toynbee, Jason (2006) *Analysing Media Texts*. Berkshire: Open University press
- 6) Hromadžić, Hajrudin (2014) *Medijska konstrukcija društvene zbilje: socijalno – ideološke implikacije produkcije medijskog spektakla*. Zagreb: AGM.
- 7) Hrvatski sabor (2013) Poslovnik Hrvatskog sabora. Narodne novine 81
- 8) Hrvatski sabor (2017) Zakon o HRT-u. Narodne novine 73
- 9) Juričan, Dario i Tivon, Zvonimir (2016) *Gazda*. Hrvatski centar za istraživačko novinarstvo (HRCIN) i Blank
- 10) Juričan, Dario i Tivon, Zvonimir (2016) *Gazda:početak*. Hrvatski centar za istraživačko novinarstvo (HRCIN) i Blank
- 11) Jørgensen, Marianne i Phillips, Louise (2002) *Discourse Analysis as Theory and Method*. Sage Publications
- 12) Katz, Elihu (1987) *Communication research since Lazarsfeld*. Public Opinion Quarterly, Vol 51, No. 4, part 2. pp. S25-S45.
- 13) Kunczik, Michael i Zipfel, Astrid (2006). *Uvod u znanost o medijima i komunikologiju*. Zagreb: Zaklada Friedrich Ebert
- 14) Letica, Zvonko (2003) *Televizijsko novinarstvo*. Zagreb: Disput
- 15) Perišin, Tena (2010) *Televizijske vijesti*. Ljevak

- 16) Perović, Slavica (2014) *Analiza diskursa teorija i metode*. Podgorica: Institut za strane jezike
- 17) Peruško, Zrinjka (2008) (Ne)pristranost u predizbornoj kampanji na hrvatskim televizijama: ravnoteža i raznolikost. *Medijska istraživanja: znanstveno-stručni časopis za novinarstvo i medije*, Vol.12 No.2 Prosinac 2008: 5-32. <https://hrcak.srce.hr/31318>. (pristupljeno 20. srpnja 2018.)
- 18) Vilović, Gordana i Malović, Stjepan (2004) *Etički prijepori u Globusu i Nacionalu 1999.-2000*. Zagreb: Fakultet političkih znanosti

Internetske stranice

- 1) Agrokor.hr (2018) Povijest Agrokor. <http://www.agrokor.hr/hr/koncern/povijest-agrokora/> Pristupljeno 15. kolovoza 2018.
- 2) Communication Theory (2018) Lasswell's model. <https://www.communicationtheory.org/lasswells-model/>) Pristupljeno 20. srpnja 2018.
- 3) HND (Hrvatsko novinarstvo društvo) (2016) Statut *hrvatskog novinarskog društva*. Pristupljeno 30. srpnja 2018.
- 4) Nova TV (2018) O nama. <https://novatv.dnevnik.hr/o-nama> Pristupljeno 20. srpnja 2018.
- 5) Struna.ihjj.hr (2018) Institut za hrvatski jezik I jezikoslovlje. <http://struna.ihjj.hr/search-do/?q=dru%C5%A1tveni+konstruktivizam#container> Pristupljeno 26. kolovoza 2018.
- 6) Vlada. gov.hr (2018) <https://vlada.gov.hr/vijesti/priopcenje-za-javnost-20302/20302> pristupljeno 25. srpnja 2018.

Sažetak

Afera Agrokor aktualna je u javnosti od ožujka 2017. godine. Iako se o problemima u koncernu nagađalo i desetljeće prije, stvarni poslovni rezultati su bili lažirani, a tvrtka je narasla do enormnih razmjera. Zahvaljujući tom, Agrokor je uvjerljivo najveći oglašivač u regiji kao i distributer uvjerljivo najvećeg lanca za prodaju tiskovina čime je svaki negativan vid izvještavanja s lakoćom zaustavljao. Afera Hotmail samo je jedan mali dio problematičnih događanja u pokušaju spašavanja radnih mjesta i štíćenja regije od nove gospodarske krize. Afera Agrokor ima gospodarski, socijalni, politički, društveni i pravni aspekt. Zbog korespondencije putem privatnog maila bivše ministrice Dalić i radne skupine koja je radila na Lex Agrokoru, Martina Dalić bila je primorana podnijeti ostavku na sve funkcije. Analizirajući izvještavanje u Dnevnicima Nove TV i HTV-a, primjećena je značajna razlika u diskursu. Na komercijalnoj televiziji dominira kritički diskurs, dok HTV, čije čelnike indirektno bira vladajuća opcija, primjećen je obrambeni diskurs.

Ključne riječi

Agrokor, Lex Agrokor, afera, Hotmail, Martina Dalić, Nova TV, HTV, izvještavanje, diskurs

Summary

Agrokor affair started in March 2017. At least a decade it's been known there are problems in Agrokor company, but real business results have been faked and company remained growing. Due to giant expansion, Agrokor became one of the biggest advertisers in region and being the owner of largest distribution company, control of the media wasn't problem. Hotmail affair is just small bit of questionable moves which happened while saving working places and whole country from another recession. Hotmail affair has economical, social, political, social and legal aspect. Communication between ex secretaire Marina Dalić with working group who made Lex Agrokor, through private e-mail, made secretaire to resign. Analyse of reporting on that topic in central news show of Nova TV and HTV showed significant difference in discourse. While Nova TV dominated with critical discourse, HTV, whose leaders are elected by rulling option, reported defensively.

Key words

Agrokor, Lex Agrokor, ffair, Hotmail, Martina Dalić, Nova TV, HTV, reporting, discourse